

Alastair Bonnett

Az antirasszizmus amerikanizációja? A világhatalmi pozíció és hegemonia kérdése az etnikai egyenlőség politikájában¹

Fordította Csertő István

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen tanulmány keretében kritikai nézőpontból értékelem az antirasszizmus fejlődésének és terjedésének folyamatát, annak az újabban zajló vitának a nyomán, amely az USA antirasszizmus terén érvényesülő világszintű befolyását érinti. Amellett érvelek, hogy az antirasszizmus amerikanizációja független az USA politikai céljaitól illetve gyakorlatától, s hogy összefüggése a neoliberais globalizációval összetett és feltételekhez kötött. E feltevések alapján újraértelmezem Gramsci hegemoniával kapcsolatos nézeteit, melyeket azután a Világbank Latin-Amerikában zajló, kulturális pluralizmust támogató tevékenységén keresztül szemléltetek. Kimutatom, hogy ez az etnikai egyenlőséget támogató vállalkozás az uralkodó hatalommal szembenálló hatalom egy formájaként artikulálódik és „értékesül”, amely az USA-t a modern nemzet modelljeként állítja be.

Kulcsszavak: antirasszizmus, rasszosítás, neoliberalizmus, transznacionalizmus, amerikanizáció, Világbank

Bevezető

„A világ hegemonja” – az *Izvestia* 1921. december 6-isművének címlapja egy új geopolitikai valóság eljövételét hirdette: az USA világhatalmi pozícióját politikai, gazdasági és katonai téren egyaránt. A huszadik század folyamán közhelyekké váltak az USA vezető szerepére vonatkozó megállapítások. Az évszázad végére egyenesen az a nézet terjedt el bizonyos körökben, hogy az elmúlt száz esztendő története lényegét tekintve az USA hatalmáról szól (Slater és Taylor, 1999). Ennek ellenére angol nyelvterületen csupán az elmúlt évtizedben kezdtek e hatalom következményei azoknak a vitáknak a

1 A cikket a szerző újrapublikálásra felajánlotta. Megjelent itt: *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 32, No. 7, September 2006, pp. 1083-1103

fókuszába kerülni, amelyek a rasszizmus és az etnikai diszkrimináció felfogásait és az ellene folytatott küzdelem módjait igyekeznek meghatározni (Bourdieu és Wacquant, 1999; Cohen, 1996; Laurie és Bonnett, 2002; Modood, 1996a,b). A vitákban kifejezésre jutó változatos vélekedések egyik közös pontja az a megfontolás, hogy a rasszosítás és az amerikanizáció jelenlegi folyamatai valamilyen módon összefüggenek egymással.² Közelebről, az USA kulturális, gazdasági és politikai hatalma befolyást gyakorol a faji egyenlőségi ideológiák és mozgalmak kialakulására és elterjedésére.

Az a nézet, mely szerint az antirasszizmusnak több különböző hagyománya létezik, illetve versengő politikai reprezentációk színtereként fogható fel, nem új keletű intellektuális perspektíva (Bonnett, 1993, 2000), ahogyan az a gondolat sem új, hogy a világhatalom és a liberáció ideológiái között kölcsönhatás feltételezhető. A társadalmi emancipáció imperialista törekvésének részeként megszülető „nyugati feminizmussal” számos elméleti és történeti szempontú tanulmány foglalkozik (Chaudhuri és Strobel, 1992; Ware, 1994). A multikulturalizmus kialakulása szintén kritikai reflexiók tárgyává vált, melyek ezt a világméretű kapitalizmus feltételeivel hozzák összefüggésbe (például Hopenhayn 1993; Matustik 1998). Ezek a megközelítések egy irányba mutatnak azzal, hogy míg a feminizmust és a multikulturalizmust eleinte a szélesebb társadalom által képviselt törekvések tették politikai célokká, e törekvések tartalmát és irányát jelentős mértékben befolyásolta a modern nemzetközi gazdasági és társadalmi viszonyokat jellemző egyenlőtlenség. Ez a gondolat szintén alátámasztást nyer a jelen tanulmányban. Nem azt mutatom be, hogy az amerikanizáció hogyan *teremtette meg* az antirasszizmust, hanem hogy miként *alakítja* azt.³ Abból indulok ki, hogy a jelenség megragadásához újra kell értelmeznünk mind azt, hogy milyen formában érvényesül a hegemonia, mind pedig azt, hogy hatása hogyan haladja meg azoknak az értelmezéseknek a kereteit, amelyek úgy tekintenek az „amerikanizációra”, mint az USA illetve állampolgárai által gyakorolt közvetlen befolyás megjelenési formájára. Mint látni fogjuk, érvelésem részben annak a moralista és nemzeti keretben zajló vitának a hiányosságaira felel, amely Bourdieu és Wacquant (1998) USA-t támadó kritikája, az USA-ban érvényes faji kategóriák Latin-Amerikára „kényszerítése” körül bontakozott ki.

Összegezve, kimutatom, hogy az amerikanizáció és a neoliberalizmus nem redukálható olyan tényezőkre, amelyek akár a személyes politikai „jó szándékot”, akár az USA közvetlen befolyását érintik. Az itt bemutatott elemzés két következtetést fogalmaz meg:

- Az antirasszizmus amerikanizációja részben azért mehetett végbe, mert az USA befolyása nem mint az uralkodó hatalom, hanem mint egy azzal szemben álló hatalom befolyása jelenik meg, amely kihívást intéz a hagyományos

2 Az USA hatalmi dominanciája tükröződik többek között abban is, hogy az „Amerika” szót gyakran az USA szinonimájaként használják. Ez idáig nincs bevett gyakorlat arra vonatkozóan, hogy mivel helyettesíthető az „Amerika” ilyen használatából származó „amerikanizál”, illetve az „amerikai” mint gyűjtőfogalom. Az angol nyelvben a „US-Americanise” és a „US-Americans” kifejezések kínálják a legjobb megoldást ezekre a nehézségekre. [Ezeknek a kifejezéseknek nincs pontos megfelelője a magyarban. A ford.]

3 Jelen tanulmány az antirasszizmus tág meghatározását fogadja el, amely a rasszok és etnikai csoportok közti egyenlőséget támogató illetve érvényesíteni igyekvő ideológiákat és gyakorlatokat foglalja magában (lásd Bonnett, 2000)

társadalmi hierarchiák ellen. Nem ez az egyetlen, még csak nem is a legfőbb útja az antirasszizmus amerikanizációjának, azonban támpontot jelent annak értelmezésében, hogy miért olyan nehezen magyarázható intellektuális és politikai nézőpontból az USA világméretű dominanciája az antirasszizmus terén folytatott vitákban.

- Az amerikanizáció természetének megértéséhez fel kell tárnunk a transznacionális erőkkal, különösen a neoliberálisizmussal és a internacionalizációval mutatott összefüggéseit. Ezek az erők feltételekhez kötött és bonyodalmas összefüggéseket mutatnak, amely teret enged az anomáliáknak és ellentmondásoknak. Tovább bonyolítja a képet az a tény, hogy „az USA” mint a modernizáció mintája olyan utakon keresztül válik követendő modellté, amelyek kívül esnek az USA befolyásán. Így például az amerikanizáció és a neoliberális globalizáció összefonódhat részben független intézmények (pl. a Világbank) tevékenységén keresztül, miközben az USA belpolitikája az elkülönülés felé mozdul el (egyidejűleg távolodva a neoliberálisizmustól).

Ezek a kérdések főként elméleti, de empirikus megközelítésben is felmerülnek. Szemléltetésképpen néhány konkrét – noha nem szisztematikus módon végigvezetett – példát hozok a fennálló „világrend” egyik meghatározó intézménye, a Világbank (pontosabban annak latin-amerikai tevékenysége) szférájából. A Világbankra részben azért esett a választásom, mert jelentős szerepet játszik a „fejlődés” és „haladás” társadalmi, politikai és gazdasági ideológiáinak világméretű terjesztésében. A Világbank

GALÉRIA

vezető szerepet tölt be abban a „fejlesztési közösségben”, melynek életre hívásában számos más intézmény részt vállal. Jelen tanulmány céljainak a Világbank abban a tekintetben is megfelel, hogy míg tevékenysége és szervezete bizonyos mértékben az USA globális hatalmának függvényében alakul, ugyanakkor nem az USA állami szerve. A Világbank a társadalmi változás olyan modelljét közvetíti, amely nem függ az USA jóváhagyásától vagy közreműködésétől – sőt bármikor ellentétbe kerülhet az USA kormánypolitikai prioritásaival –, ugyanakkor olyan képet mutat, amely egybeolvasztja az amerikanizációt és a neoliberalizmust. A Világbank Latin-Amerikával kapcsolatos álláspontját olyan mértékig jellemzi az etnikai kisebbségek piacgazdaságon belüli „társadalmi felzárkózása” iránti igény, amely ezidáig nem vált ennyire határozottá a világ más részeivel kapcsolatban. Ennek érdekében a Világbank számos latin-amerikai társadalmat a „faji viszonyok” lencséjén keresztül szemlél és kategorizál, miközben a faji és etnikai identitásformákat olyan tökékeként értelmezi, amelyet a rasszista „tradíciók” szánt szándékkal elvesztegetnek.

Világhatalom a huszonegyedik században

„Az elmúlt évtized legfőbb jelentősége – írta Anderson 2000-ben – a neoliberalizmus konszolidációjában és világméretű elterjedésében rejlik” (2000: 10). Feltehető, hogy amennyiben a neoliberális globalizációnak létezik uralkodó kulturális formája és politikai értelemben vett „nemzeti bázisa”, úgy az az USA-ban azonosítható, abban az országban, amely Thomas Friedman (2000: 367) szavaival a fennálló világrend kozmopolita, multikulturalista, demokratikus és így „jóakarátú uralkodója és szelíd fenntartója”. Ugyanakkor az „amerikanizáció-globalizáció” Thomas Friedmantól (2000) származó fogalma, amely a világ „vezető társadalmának” és a világ „vezető ideológiájának” összefonódását feltételezi, némileg túlegyszerűsített felfogást tükröz. Lehetséges, hogy a világ számos társadalmában „a globalizáció ... egyenlő az amerikanizációval” (Xia, 2003: 709). Ez a feltevés ugyanakkor éles ellentétben áll azzal a globális változás elméleteiben jellemző tendenciával, amely a kultúrák fejlődésében mutatkozó növekvő változatosságot hangsúlyozza. Ritzer és Stillman (2003: 37) kimondottan azt hirdeti, hogy „a globalizáció elmélete egy egyre inkább pluralista világszemlélet mellett foglal állást”. Noha állításuk túloz, valóban igaz, hogy ezen a területen számos elméletalkotó nem a homogenizációt, hanem a kulturális kölcsönhatások mintázatainak növekvő *komplexitását* állítja középpontba. Ily módon a politikai horizontot olyan fogalmakkal jellemzik, mint a „kuszaság” (Radcliffe et al. 2002), a „glokalizáció” (Robertson, 1995) mint a „sokféle globalizáció” terepe (Berger és Huntingdon, 2003), illetve amely a „fentről érkező” és a „lentől érkező” globalizáció találkozásának színtere (Smith és Guarnizo, 1998). Ritzer szerint

„Szakadék választja el egymástól azokat, akik a kapitalista, amerikanizált és McDonaldizált érdekek globálisan növekvő befolyását hangsúlyozzák, és azokat, akik a pluralizmusnak és a meghatározott keretek hiányának növekvő mértékű érvényesülését látják a világban. A redukcionizmus kockázatát vállalva azt mondhatjuk, ez a megosztottság olyan szemléletbeli különbséget jelent, amely szerint az egyik fél szemében a világ egyre növekvő mértékben globalizálódik – azaz egyre növekvő mértékben kapitalista, amerikanizált, racionalizált, törvényileg szabályozott és korlátok

közé szorított –, míg a másik nézőpontból tekintve egyre inkább globalizált – vagyis egyre sokszínűbb, egyre nyüzsgőbb és egyre szabadabb” (2004: 79–80).

Ritzer e helyütt utal arra az optimizmusra, amely látszólag a globalizáció és a lokalizáció összehangolását támogatja. Azonban a globalizáció és a világhatalom gyakorlása közötti kapcsolat megítélése gyorsan változhat. 2005-ben Golub (2005: 1) arra a megállapításra jutott, hogy a globalizáció „kimerültnek mutatkozik”. Az USA külpolitikájának agresszívebbé válása a 2001. szeptember 11-i eseményeket követően megkérdőjelezte a marginalizálódott csoportok hatalmának optimista támogatását, amelyek „megtámadták” illetve „ellenálltak” a transznacionális kapitalizmusnak és „az USA érdekeinek”.

A huszonegyedik század első néhány évének nemzetközi politikája egyre inkább elkerülhetetlenné teszi nem csupán a „sokféleség” és a „kuszaság” közelebbi vizsgálatát, de a hatalmi *dominancia* gyakorlásának átgondolását is. Ez az igény maga is ki van téve a változásnak. Harris (2005) újabban felvetette egy „pekingi konszenzus” lehetőségét, amely a „washingtoni konszenzus” alternatívája lehetne, a globalizáció „harmadik világot” alapul vevő kulturális és gazdasági mintáját nyújtva. Harris számára ez egy reális (remélt) lehetőség előrevetítése, amely egy napon megvalósulhat. Félretéve a spekulációt: amivel jelenleg szembe kell néznünk, az a pluralizáció narratíváinak kríziseként fogalmazható meg. A birodalom visszatért. Természetesen számos baloldali elemzés szerint soha nem is távozott. Az újra megerősödő antiimperialista nézőpont a politikai akarat és az USA „szuperimperializmusa” tekintetében (Hudson, 2003) egyúttal új táptalajt ad a kapitalizmus „kríziseit” érintő neomarxista-leninista magyarázatoknak is. Ugyanakkor az ilyen értelmezések, noha esetenként nagy jelentőségre tesznek szert – mind azok számára, akikben újonnan fogalmazódik meg a gondolat, hogy az imperializmus korában élnek, mind pedig a radikálisok számára, akik mindig is így látták a világot –, az ilyen értelmezések a világhatalom meghatározó szereplőinek és centrumainak tekintett „nagy nemzetek” idejétmúlt elképzelésére támaszkodnak, miként Hardt és Negri (2000) kifejti.

Bár amit az USA tesz, az meghatározó jelentőséggel bír a világ minden lakója számára, e befolyás következményei, valamint az USA-nak a modernitás szimbólumaként való középpontba helyezése egyre növekvő mértékben *transznacionális* jelleget ölt. Jó példája ennek a neoliberais „józan ész” térdnyerése és megszilárdulása: jóllehet ez a társadalmi és gazdasági modell valóban támaszkodik az USA presztízisére, ugyanakkor nem vezethető vissza kizárólag az USA befolyására. Ez a szempont annak az ellentmondásnak a magyarázatában is segít, hogy miközben a világ globális intézményei az „etnikai egyenlőség” politikájának neoliberális és „amerikanizált” változatát közvetítik, addig az USA-ban társadalmi értelemben konzervatívabb erők érvényesülnek – amilyen például a neokonzervativizmus.

Röviden, amire szükség van, az nem egy újabb kísérlet a USA imperialista törekvéseinek feltárására, hanem annak vizsgálata, hogy miként válik az USA nemzetközi szinten társadalmi és gazdasági szerepmóddé. Ez utóbbi utat választva egy ellentmondással teli területre lépünk. A rasszosítás tárgyává vált kisebbségi befolyásnak és ellenállásnak azok a formái, amelyek oly sok országban hívtak életre antirasszista kezdeményezéseket, egy olyan, mindent átfogó (noha mindenkor sérülékeny) globális rendszer *részeként és annak ellenében* hatottak, amely egyszerre „amerikanizáló” és ténylegesen nemzetközi. Továbbá, miközben a rendszer részét képező intézmények

teret biztosítanak a marginalizálódott csoportok véleménynyilvánítása számára, ugyanakkor alakítják, értelmezik és gazdaságilag szankcionálják a kisebbségi pozícióban lévő társadalmi mozgalmak és ideológiák „sokat hangoztatott álláspontjait”.

Az utóbbi években erőteljes igény jelentkezik annak tisztázására, hogy miként kapcsolható össze az antirasszizmus ezekkel a különféle erőkkal. Ennek oka részben a számos transznacionális intézmény által elsajátított antirasszista retorikában keresendő. Létezik azonban egy ennél speciálisabb ok is, mégpedig egy rövid írás által előidézett intellektuális robbanás, amelyet Livio Sansone (2002: 7) „bombához” hasonlít.

Miről ismerjük fel az imperialistát... Bourdieu, Wacquant és kritikusaik

Michel Wieviorka (1997) úgy jellemzi a mai antirasszizmust, mint ami az intellektuális öntudat kreatív fázisán halad keresztül. „Annyira nehéz antirasszistának lenni?” (Is it so difficult to be an anti-racist?) című esszéjében Wieviorka egy olyan reflektív antirasszizmus szükségességét hirdeti, amely lehetővé teszi az antirasszista vállalkozás filozófiai jellegű feszültségeinek elismerését (mindenekelőtt azét a feszültségét, amely a relativizmus és univerzalizmus között húzódik), továbbá ennek folyamányaként az antirasszista „purizmus” elutasítását. Ennek ellenére, noha Wieviorka példái az „angolszász” és a francia antirasszizmus közti ellentétet illusztrálják, sem ő, sem az antirasszizmus korlátairól és lehetőségeiről elmélkedő más szerzők (Taguieff, 1995) nem helyezik el az antirasszizmust a geopolitikai változások illetve harcok változékonyabb keretében. Az antirasszizmus előtt álló kihívások rendszerezése könnyebbnek tűnhet abban az esetben, ha kiemeljük azokat a világhatalmi politika feszültségteli atmoszférájából. Valójában a nyugati filozófia keretei sohasem nyújtottak elegendő teret egy ilyen vita számára. Amint ennek korlátai kézzelfoghatóvá válnak, egy új típusú reflektivitás válik szükségessé, amely a földrajzi és a politikai szempontokat részesíti előnyben.

Bourdieu és Wacquant támadó hangvételű röpirata mutatja be a legvilágosabb példáját annak, hová vezethetnek a Wieviorka absztrakcióira épülő megközelítések („Sur les ruses de la raison impérialiste” – „Az imperialista gondolkodásmód csapdájáról”; Bourdieu és Wacquant, 1998, angol nyelven 1999). Tudniillik a Bourdieu és Wacquant által kifejtett gondolatok nem egy általános értelemben vett antirasszizmus nehézségeivel foglalkoznak. Bourdieu és Wacquant a mai antiimperialista politika és azoknak az amerikai antirasszistáknak a feltételezett rosszhiszeműsége között húzódó feszültségre összpontosít, akik az emberi jogok és a másság tiszteletének zászlaja alatt saját kulturális és politikai értékrendjüket exportálják. Bourdieu és Wacquant egyik következtetése az, hogy az amerikanizáció rasszosításhoz vezet. Ennek okán a szerzők kárhoytatják „a »rassz« amerikai társadalomban élő fogalmának kvázi-univerzalizációját mint az USA-ban érvényes elméleti kategóriák világméretű exportálásának eredményét” (1999: 48). Bourdieu és Wacquant különösen élesen bírálják azt, ami az ő olvasatukban a rassz fogalmával foglalkozó amerikai elméletalkotók és a humanitáriánus intézmények törekvése arra, hogy más társadalmakat az alapján ítéljenek meg, hogy képesek vagy nem képesek elismerni és alkalmazni a „faji viszonyokat” és a fekete-fehér identitás dichotóm megkülönböztetését ahhoz hasonlóan, ahogyan azokat az USA-ban elismerik és alkalmazzák. Ily módon a „feketeség” és „fehérség” amerikai értelmezésének

feltételezett exportja a szerzők érvelésének központi elemévé válik. Az általuk kiemelt elméleti munka Michael Hanchard (1994) tanulmánya (*Orpheus and Power: The Movimento Negro of Rio de Janeiro and São Paulo, Brazil 1945-1998* – Orpheus és a hatalom: a braziliai fekete mozgalom Rio de Janeiróban és São Paulóban 1945-1998 között). Különös választás ez és azonnal rávilágít, hogy Bourdieu és Wacquant empirikus bizonyítékai átgondolatlan gyűjtés eredményei (lásd Hanchard, 2003). Hanchard (1994) tanulmánya egyértelműen számot ad az afrobraziliai aktivisták két csoportja, a Fekete Hatalom eszméje által inspirált *americanisták* és az antikolonialista és Afrika-központú perspektívát képviselő *africanisták* közötti különbségekről. Ugyanakkor nemigen fedezhető fel a tanulmányban arra vonatkozó bizonyíték, hogy a szerző az elsőként említett perspektívát vagy akár az amerikai tapasztalat bármely más aspektusát pártfogolná.⁴ Sajnálatos módon úgy tűnik, hogy Hanchard pusztán érdeklődése a fekete identitás braziliai koncepciója iránt elegendő volt ahhoz, hogy kihívja Bourdieu és Wacquant haragját. Miként Wade (2004: 357) megállapítja, „egy efféle »antiimperialista« megközelítés azt kockáztatja, hogy az olvasó a braziliai faji viszonyok jóindulatú természetére következtet”.

Bourdieu és Wacquant felvetései mögött az az aggodalom érzékelhető, hogy a tradicionális európai intellektus Latin-Amerikában érvényesülő hatása támogatta az USA dominanciáját. Minden hibája ellenére azonban a szerzők kritikája széles nemzetközi közönség figyelmét hívta fel az amerikanizáció és a rasszosítás közötti összefüggés nyugtalanító problémáira, melyeket az utóbbi néhány évben a harmadik világhoz tartozó térségek számos szakértője kifejezésre juttat (ennek braziliai példáit lásd Camara, 1998; Fry, 1996; Sansone, 2003). Továbbá Bourdieu és Wacquant tanulmánya egy tágabb keretben folytatott vita részének tekinthető, amely az *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* című folyóiratnak a tanulmányt első ízben közlő számában olvasható. A szóban forgó kiadvány egy sor olyan írást közöl, amelyek a neokolonializmus, internacionalizáció és neoliberalizmus összefüggéseit vitatják. Bourdieu és Wacquant említett tanulmányát például Dezalay és Garth (1998a,b) két írása előzi meg, melyek közül az első a „washingtoni konszenzus” tömegmédián keresztül zajló mobilizációját és terjedését vizsgálja, a második pedig azzal foglalkozik, hogy miként uralják „a szakértelem nemzetközi piacát” (humanitáriánus alapítványokon és intézményeken keresztül) és ezáltal miként „kerülnek ott előnybe az USA eszméi és intézményei”.

Bourdieu és Wacquant angol, spanyol és portugál nyelven is megjelent kritikája heves vitákat váltott ki. A braziliai *Estudos Afro-Asiáticos* című folyóirat szerkesztője, Livio Sansone egy teljes számot szentelt a tanulmány megvitatásának (Bourdieu és Wacquant, 2002) melyet „történelmi jelentőségű írásnak” nevez (Sansone, 2002: 5).

4 Egyes – mind az USA-ban, mind Braziliában hangoztatott – vélemények szerint a „faji viszonyok”, pontosabban a feketék és az őslakosok faji identitásának érvényesülése elkerülhetetlen, ugyanakkor pozitív fejlemény a brazil társadalom számára (Bowser, 1995; Twine, 1998; Warren, 2001). Ugyanakkor mások, mint például Livio Sansone (2004), amellett érvelnek, hogy ez a gondolkodásmód a „faji viszonyok” USA-ban érvényes rendszerét ülteti át Braziliára, amely tagadja a Braziliában megfigyelhető antirasszizmus újszerűségét és a benne rejlő potenciált. Sansone rámutat arra, hogy Braziliában széleskörű támogatást élvez az életkörülmények társadalmi osztályok szerinti elemzésén alapuló antirasszizmus, és ebből kiindulva az „eticitástól mentes antirasszizmus” igényét fogalmazza meg.

Ebben a történelemben azonban az is feljegyzésre méltó, hogy kevés írás vált ennyire elterjedtté, ugyanakkor ennyire éles kritikák tárgyává. Sansone és az *Estudos Afro-Asiáticos* más szerzői (Pinho és Figueiredo, 2002; Santos, 2002) egyaránt osztják azt a sértett véleményt, hogy Bourdieu és Wacquant „túlságosan bízik” abban (Sansone, 2002: 7), hogy a brazil akadémikusok és aktivisták képesek egységes intellektuális álláspontot képviselni a faji viszonyokkal kapcsolatos elméleti kérdések terén. Sansone továbbá azt hangoztatja, hogy az akadémiai gyakorlat sokkal inkább transznacionális és sokkal inkább együttműködésen alapul, mint azt Bourdieu és Wacquant feltételezi, emlékeztetve arra, hogy „nem mindegyik [amerikai] ugyanolyan” (2002: 11). John French hasonló nézőpontot képvisel, amikor rámutat arra, hogy az elmúlt évtizedben „mind brazil, mind egyesült államokbeli értelmiségi körökben megújult érdeklődés övezi a rassz fogalmának státuszát Brazíliában. Ez a „dialógus”, mondja French (2003: 384) „ma sokkal kiegyensúlyozottabb, mint a múltban volt”.

Bourdieu és Wacquant „Az imperialista gondolkodásmód csapdájáról” (On the cunning of imperialist reason) című esszéje angolul a *Theory, Culture and Society* című folyóiratban jelent meg, melyet az említett folyóirat két számában összesen tizenegy kommentár követett – a 17(1) szám 2000-ben és a 20(4) szám 2003-ban. Ezek közül mindössze két írás pozitív hangvételű, az egyik a tanulmány fordítójának rövid kommentárja (Robbins, 2003; a másik írás: J. Friedman, 2000). Már a Bourdieu és Wacquant tanulmányára adott negatív reflexiók pusztán mennyisége megütközést kelt, nem beszélve azok időnként személyeskedő és rosszindulatú stílusáról. A tanulmányt olyan jelzőkkel illetik, mint „bizar” (Venn, 2000: 93), vagy mint a „szociológiai terrorizmus” egy formája (Wieviorka, 2000: 161). A szerzőket továbbá azzal vádolják, hogy tanulmányuk provinciális jellegű francia nézőpontot képvisel, „egy zavarba ejtő mellékes terepfeljegyzést” tár a nyilvánosság elé (Lemert, 2000: 97), valamint hogy osztja a tudatlan „dél” előítéleteit. Pieterse szavaival,

„A globalizáció erős haragot és aggodalmat kelt délen, és gyakran úgy jelenik meg, mint az északi hegemonia újabb érvényesülése, a hatalom és a vagyon koncentrációjának újabb megnyilvánulása. A globalizációt általában úgy látják délen, 200 év kimerítő tapasztalatának távlatából, mint az imperializmus avagy neokolonializmus új korának eljövételét. Analitikus szempontból ez a megfeleltetés téves: az imperializmust területi meghatározottság, állami irányítás, központosított szervezet, valamint gyarmatosítók és alávetettek világos megkülönböztetése jellemezte. E jellemzők egyike sem alkalmazható a mai globalizációra” (2000: 132).

Pieterse ezek szerint arra a következtetésre jut, hogy az imperializmus „tapasztalata” egyfajta hamis tudat, amely a nyugat uralmának idejétmúlt és „analitikus szempontból” elnagyolt gondolatán alapul. Venn szavaival élve, „az autentikus amerikai imperialista diskurzus esszencialista felfogása” (2000: 92) anakronisztikus. Werbner (2000) Bourdieu és Wacquant írására adott cáfolata tovább bővíti ezeket a feltevéseket, azt hangsúlyozva, hogy a szerzők nem értelmezik megfelelően az USA kozmopolitizmusát. Az amerikai imperializmus elleni, antirasszizmust érintő vádak téves ítéleten alapulnak, állítja Werbner, mivel az antirasszizmus és a posztkolonializmus korának vitái igen sokfélék, igen multietnikusak és igencsak társadalomkritikai színezetűek. Ennek megfelelően

a tudományos viták diaszporadikus illetve nem nyugati álláspontok iránti növekvő nyitottsága cáfolná Bourdieu és Wacquant amerikai világhatalomra vonatkozó állításait.

Felmerül itt azonban egy ellentmondás. Tudniillik a vitában részt vevő szerzők többsége osztja azt az álláspontot, mely szerint az USA „globális hegemoniája” a mai kor realitása (például French, 2003: 384). Azt kell tehát hinnünk, hogy az USA világhatalmi uralmat gyakorol, ám ez nem érinti a faji egyenlőség gyakorlatát és ideológiáját? Érthető, hogy amikor Bourdieu és Wacquant a tudományos hozzáállás és a személyes politikai jóhiszeműség alapjaira helyezik érvelésüket, ugyanilyen vonatkozásban kapnak szemrehányást. A kibontakozó narratíva keretében azonban az „amerikanizáció” fogalmának említése az amerikaellenesség nyilvánvaló jelévé válik, ily módon azok téveszméjeként értelmeződik, akik szűklátókörűségük okán nem látják be, hogy a „valós helyzetet” a kölcsönösség és sokszínűség jellemzi. Ez a gondolatmenet a Bourdieu és Wacquant által eredetileg megfogalmazott kérdések korlátait is tükrözi. Az a kérdés, hogy az USA miként alkotott szándékosan téves reprezentációt a Brazíliai faji viszonyokról, abba az intellektuális zsákutcába vezet, melynek csapdájába a vitázó felek estek. Az erkölcsös szándék feletti meddő vitatkozást elkerülendő, el kell fogadnunk, hogy a hegemónikus folyamatok elemzése nem redukálható olyan megállapításokra, amelyek a politikai jó szándékot érintik, vagy azt, hogy a nagy nemzetek miként karolják fel a kis nemzeteket.

A Bourdieu és Wacquant által kirobbantott vita azt mutatja, hogy az antirasszizmus és az amerikai (illetve nyugati) dominancia összefüggésének elemzése kényes és bonyolult feladat. Nyomatékosítja az igényt a dominancia mai mintázatainak transznacionális és független jellege iránti nyitottságra. Továbbá arra utal, hogy a dominancia mintázatai és a *szembenálló hatalom* szerepére formált igény közötti összefüggés gondos vizsgálatot igényel.

Hegemonia, szembenálló hatalom és antirasszizmus

Annak az álláspontnak a komolyságát, mely szerint az amerikanizáció és a neoliberalizmus az etnikai egyenlőségi kezdeményezéseket alakító transznacionális erők, jól illusztrálja Sansone (2003) jelentős munkája, a „Fekete identitás etnikai identitás nélkül” (*Blackness Without Ethnicity*) című könyv. Sansone érdeklődésére egyértelműen inspiráló és ösztönző hatást gyakorolt Bourdieu és Wacquant kritikája. Az ő munkájukat kísérelte meg konstruktív módon meghaladni azáltal, hogy a hagyományos rasszizmus neoliberais formáit összefüggésbe hozta azzal, amit ő „a fekete Atlantikum angol ajkú térségeiből” származó „fekete szimbólumok” globalizációjának nevez. „A szimbólumok globális elterjedése”, érvel Sansone, a rassz amerikanizált kliséit közvetíti, amelyeket Brazíliában mint az identitás új, felszabadító követeléseit ismerik el és alkalmazzák, és amelyek ugyanakkor „a fekete fiatalokhoz a dologtalanságot, a nyers testi erőt, a szexuális szabadosságot, a zenei érzéket és a természetességet társítják, szembeállítva mindezt a munkával, racionalitással és modern technológiával” (Sansone, 2003: 162).

Sansone példái rámutatnak arra a tényre, hogy „az ifjúság kultúrája” azon kevés területek egyike, ahol az amerikanizáció, globalizáció és rasszosítás körül zajló viták összekapcsolódnak. Az afroamerikai rap és a hozzá társuló zenei stílusok és kulturális formák globális átvétele illetve adaptációja az életkori és fogyasztói rétegekhez kötött

lázadási formák szélesebb körének részeként terjed (Mitchell, 1996, 2001; Wood, 1997). Az e folyamatok iránti tudományos érdeklődés gyakran egymásnak ellentmondó álláspontokhoz vezet a kulturális dominanciára való törekvés részeként értelmezett szembenálló hatalommal kapcsolatban (ezt az ellentmondást szemlélteti az MTV szlogenjének – „egy világ, egy zene” [„one world, one music”] – egyidejűleg tekintélyelvű és lázadó konnotációja). Ez a paradoxon vizsgálódásunk lényegét érinti, és magyarázattal szolgálhat azokra a nyilvánvaló nehézségekre, amelyekkel azok az elméletalkotók szembesülnek (mind nyugaton, mind a harmadik világban), akik az antirasszizmus és az amerikanizáció közötti összefüggést igyekeznek megragadni. Tudniillik a hegemonia tapasztalatához jellemzően olyan eszmék és gyakorlatok társulnak, amelyek nem érintenek emancipatorikus elképzeléseket. A hegemonia úgy jelenik meg sarkított ábrázolásban, mint amely az autoritás jegyeit viseli magán, olyan erőként, amely nyíltan a *status quo* fenntartására törekszik. Az antirasszizmushoz mindezzel éppen ellentétes társadalmi törekvések társulnak: *ipso facto* a kettő egymást kölcsönösen kizárja. Szembetűnő, hogy Bourdieu és Wacquant bírálói újra és újra visszatérnek ahhoz a gondolathoz, hogy a rassz fogalmával foglalkozó amerikai elméletek nem vádolhatók imperializmussal, hiszen *társadalomkritikai* beállítottságúak, az *ellenállás* örökségét hordozzák. Ha azonban csak az elmúlt negyven évet vesszük szemügyre, nyilvánvalóvá válik, hogy az USA befolyása a rassznak és az etnicitásnak a világ más részein kialakult fogalmi konstrukcióira éppen ezen a területen a legkézzelfoghatóbb, vagyis a radikális, az uralkodó kultúrával szembenálló illetve egyéb tekintetben kritikus társadalmi mozzanatok terén. Ebből következően az USA befolyásának természete csak akkor értelmezhető helyesen, ha megvizsgáljuk a szembenálló hatalom szerepében történő fellépését.

Az 1930-as évek elején íródott Börtönjegyzetekben (*Prison Notebooks*) Gramsci egyfajta örömet lel abban a tényben, hogy „amerikanizmus” felforgató erőként működik, amely *aláássa* az európai uralkodó osztály rég megdöntésre váró hatalmát. Az ipari termelés hatékonysága és a társadalmi instrumentalizmus,

„[amely] a ma »amerikanizmusnak« nevezett jelenséget jellemzi, jelentős mértékben a régi társadalmi rétegekkel szembeni megelőlegezett kritikának tekinthető, amely rétegek bármely esetleges új rend kialakulásakor összeomlanak, és amelyeken már most eluralkodóban van a társadalmi pánik, a bomlás és a reménytelenség hulláma” (Gramsci, 1971: 317).

Gramsci új meglátásokkal gazdagította a hegemonia elméletét, amelyek a társadalmi osztály iránti lojalitás képlékenységét érintik, közelebbről azt ragadják meg, hogy a dominancia fenntartása gyakran közmegegyezésen alapuló szövetségeket igényel. A hegemonia előfeltétele a vezető pozíció megszerzésének lehetősége, amely más társadalmi osztályok közreműködésével véghezvitt reformokat, illetve velük kötött kompromisszumokat tehet szükségessé. Az ilyen megközelítések hasznosságára bizonyítékul szolgál az 1945 utáni jóléti állam politikájának neogramscianus elemzése (Centre for Contemporary Cultural Studies, 1981, 1982). Az ehhez hasonló tanulmányok gyakran társítják Gramsci nevét azokhoz a törekvésekhez, amelyek az uralkodó rend keretei között, ugyanakkor azzal szemben kialakuló progresszív mozzanatokot kísérelnek meg azonosítani. Ez a tendencia részben Gramsci munkásságának egy

olyan téves értelmezéséhez vezetett, amely forradalmi optimizmusát a társadalmi mozgalom mint olyan lehetőségéhez köti, tekintet nélkül az osztálypolitikával mutatott összefüggéseire (Sassoon 2001). Hangsúlyoznunk kell, hogy Gramsci álláspontja szerint a politikai fejlődés előfeltétele, hogy a kapitalista viszonyokat *elutasítsák* az alárendelt helyzetben lévő csoportok.

A múlt század második felében a baloldali aktivizmus különböző formái jelentek meg, amelyek antihegemonikus szövetségek létrehozására törekedtek. Gramsci egy másik fogalmát használva, a cél az volt, hogy a „passzív forradalmat” (a kapitalista állam krízisre adott válaszát) az aktív forradalom váltsa fel. Az antirasszizmus heves küzdelmek színterévé vált ebben a vitában. A brit neogramsciánus kulturális tanulmányok nyomtatékosan hangsúlyozták a „feketék harcának” „függetlenségét”, és éles kritikák kísérték annak állam általi támogatását (Gilroy, 1982), (Lentin, 2004; Troyna és Williams, 1986). Az antirasszizmusnak ezek a bírálatai a politikai cselekvés ellentmondásokkal teli terepeként ábrázolták a rasszosításon alapuló széleskörű aktivizmust és a faji konfliktus enyhítését célzó állami beavatkozást. Eközben ugyanakkor nem szántak kellő figyelmet az „ellenállás” és a hegemonia között potenciálisan fennálló szoros kapcsolatra. Ez a hiátus egyre inkább problematikussá válik, ahogyan a „fogyasztói társadalom” teljes kibontakozása felé haladunk, egy olyan társadalmi rend felé, amelyben a lázadás, felszabadulás és felszabadítás képei a kapitalizmus ideológiai repertoárjának szerves részét képezik (Cohen és Taylor, 1992; Debord, 1977).

A szembenálló hatalom és a neoliberalizmus közötti szoros kapcsolat többek között a multikulturalizmus ideológiáival szembeni gyanakvásban tükröződik, amely számos baloldali gondolkodót jellemez. Zizek megállapítása, mely szerint a multikulturalizmus „a globális kapitalizmus ideológiájának ideális formája” (1997: 44), számos visszhangra lelt (Friedman, 1992; Harvey, 1993). Szintén ezt az álláspontot képviseli Hopenhayn (1993: 99) fejtegetése a latin-amerikai posztmodernizmus és neoliberalizmus kapcsolatáról: „A dereguláció – írja – az elméletileg létező sokféleség üdvözlésének gyakorlati következménye”. Az ilyen megállapítások alapja az a feltételezett kölcsönhatás, amely a fogyasztói attitűd és a depolitizációt eredményező kulturális fragmentáció között áll fenn. Hogy a multikulturalizmussal szembeni ellenséges érzések mennyire meggyökeresedtek a baloldali gondolkodók körében, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Hardt és Negri (2000: 192) Birodalom (*Empire*) című könyvükben egyszerűen kijelentik: „az imperialista rasszista elmélet és a modern antirasszista elmélet tulajdonképpen ugyanazt mondják”.

Ha eltekintünk attól, hogy a fejlődő jogegyenlőségi kezdeményezéseket a szembenálló hatalom megnyilvánulási formáiként értelmezzük, illetve nem foglalkozunk azok változatos geopolitikai hátterével, akkor a baloldali érzelmeik manapság jellemző rokonszenve az anti-antirasszizmus iránt részrehajlónak tűnhet. Egy konstruktívabb megközelítés lehetőségét kínálja a kapitalizmus megújulást lehetővé tevő hatalmának hangsúlyozása. Matustik pl. kiemeli a mai kapitalizmus megújulásra való képességét, pontosabban azt, hogy „a rugalmas módon multikulturális vállalatok újra elsajátították a multikulturalizmus és a marxizmus tanításait a jogok elismerésére és a javak újraelosztására vonatkozóan” (Matustik, 1998: 103). Matustik megállapításai világossá teszik, hogy a „sokféleség üdvözlése” és a neoliberális kapitalizmus közötti összefüggés feltételekhez kötött és nem szükségszerű. Nincs olyan jellemzője a kapitalizmusnak, amely inherens módon vagy elkerülhetetlenül a multikulturalizmust

részesítené előnyben. A kapitalizmus egy alkalmazkodó, ugyanakkor mindig új kihívásokat rejtő társadalmi folyamat. Megfelelő feltételek mellett elősegíti illetve lehetővé teszi az egyenlőségi politika gyakorlatát, ily módon kétségbe vonja a diszkrimináció hagyományos mintáit és a rögzült társadalmi alakzatokat. Nem elég azonban megállapítani, hogy, Matustik szavaival élve, az „újraelsajátítás” folyamata ment végbe (s vajon miért újraelsajátítás?): egy olyan geopolitikai térkép megrajzolására kell kísérletet tenni, amelyen szemléltethető a szembenálló hatalom és a hegemonia kapcsolata.

Szelektív hallás és képzelt modernitás: az etnikai egyenlőség és a Világbank

Az eddigiekben az antirasszizmus amerikanizációjával kapcsolatban zajló vita bírálatát adtam. Továbbá emeltem, hogy a vita konstruktív irányba terelése érdekében figyelembe kell vennünk a vitatott folyamat transznacionális és független természetét, valamint a hegemonia és a szemben álló hatalom közötti kapcsolatot. Ezen a ponton szükségessé válik, hogy feltevéseimet példákkal támasszam alá. Az itt felhozott példák ambíciója mindössze az ösztönzés, új utak nyitása egy bonyolult kérdéskör vizsgálatában. A példák kivétel nélkül a gazdaság és társadalom színterein egyaránt jelen lévő egyik legfontosabb transznacionális intézmény, a Világbank tevékenységéhez kapcsolódnak.

A Világbank kiterjedt szervezettel rendelkezik, mintegy 10 000 dolgozót foglalkoztat és 109 országban tart fenn regionális irodát. Mint a „fejlesztési közösség” főbb szereplői közül sokan, a Világbank is azt vallja, hogy tevékenységét a millenniumi fejlesztési célok „vezérik”, melyeket az ENSZ hagyott jóvá 2000-ben. Ezek a célok a szegénység felszámolása, az alapfokú oktatás elérhetővé tétele, a nemi egyenlőség biztosítása, az egészségügy fejlesztése, a környezeti fenntarthatóság és „a fejlesztést szolgáló globális partnerségek kiépítése” (amely magában foglalja „a piaci jelenlét kiterjesztését”). A Világbankkal szemben felhozott kritikát, miszerint ideológiailag vezérelt, manapság gyakran azzal az állítással cáfolják, hogy a millenniumi célok alapvető emberi szükségletekre épülnek, valamint hogy a Világbank képviselőinek nézeteit ideológiai sokszínűség és változás jellemzi (de Moura Castro 2002).

Mindez ugyanakkor nem cáfolja azt, hogy „testvérintézményével”, a Nemzetközi Valutaalappal (IMF) együtt a Világbank mindezidáig következetesen a modernizáció kapitalista felfogása mellett foglalt állást. Ahogy Mundy írja (2002: 488), a Világbank „talán minden más szervezetnél nagyobb szerepet játszott annak kidolgozásában, ami washingtoni konszenzus néven vált ismertté”. Stiglitz megfogalmazásában (2004: 15), „létrejött egy egyezmény, mely szerint [a Világbank elismeri, hogy] az IMF irányítja a makrogazdasági politikát”. Joseph Stiglitz, a Világbank vezető közgazdásza (1996-1999) azt az álláspontot képviseli, hogy a Világbank ideológiai megosztottsága, melyet az Oroszországban indított privatizációs programok szabályozatlanságával szembeni kritika jelzett, arra a következtetésre vezette a bank dolgozóit, hogy a Világbank érdeklősége a pénzügyi felzárkóztatásban az intézmény növekvő „megfontoltságát” és ideológiai heterogenitását tükrözi (de Moura Castro, 2002). Kívülről szemlélve azonban, illetve a modern kapitalista világrend kiterjesztését és fenntartását szolgáló

törekvések tágabb kontextusában vizsgálva, a Világbank új érdekeltsége a pénzügyi felzárkóztatásban összhangban áll a kapitalista globalizáció általa elfogadott ideológiájával. Ily módon, noha egyre érzékelhetőbbé váltak a Világbankon belül, illetve a Világbank és az IMF között húzóódó „feszültségek”, melyek annak kapcsán támadtak, hogy előbbi ötvözte „a szegények érdekeit szolgáló” politikát, a társadalmi liberalizmust és a neoliberais gazdaságpolitikát, ezek a feszültségek nem annyira a krízisét, mint inkább a kibontakozását kísérték azoknak a törekvéseknek, melyek a „piaci jelenlét bővítését” szolgálták (Ferranti *et al.*, 2004).

Ebben az összefüggésben értelmezendő az a határozott és jelentős mértékű támogatás, melyet a Világbank az utóbbi tíz évben „a fejlesztés terén történő faji és etnikai felzárkóztatás” valamint az „etnofejlesztés” (ethnodevelopment) számára nyújtott (Moore, 2001). A Világbank e törekvéseinek távolabbi jövője bizonytalan: nem szerepelnek sem a milleniumi célok között, sem – ezidáig – a Világbank 2005. június 1-jén hivatalba lépett új elnöke, Paul Wolfowitz által megfogalmazott célkitűzések között (Wolfowitz, 2005). Mindazonáltal jelentős példáját szolgáltatják annak, miként alkalmazhat egy részben független transznacionális intézmény a szembenálló hatalomra jellemző diskurzusokat, melyek egyesítik az amerikanizáció, a neoliberalizmus és az antirasszizmus eszméit.⁵ A Világbank mindezt úgy teszi, hogy szelektív hallás jellemzi az antirasszista társadalmi mozgalmak irányában, és követeléseiket három fő diskurzus szűrőjén keresztül értelmezi, melyek összhangban állnak a neoliberalis modernitás amerikanizált felfogásával. Ezek a diskurzusok a következők:

- az etnikai és faji identitásformák a társadalmi tőke formáinak tekinthetők;
- a multi- és interkulturális társadalmi felzárkóztatás „kiterjedtebb” szabadpiaci jelenlétet tesz lehetővé;
- a faji alapú önmeghatározás, a faji kategóriák és tágabb értelemben a „faji viszonyok” fejlődése megfelelő modellként szolgál az antirasszizmus fejlődése számára.

E megközelítések egyike sem az USA-ban érvényes modellek elterjesztését illetve reprodukálását *szolgálja*, és egyikről sem mondható el, hogy bármi olyat átültetett volna valamely „fejlődő” ország társadalmára, amely az USA-ban uralkodó faji viszonyok másolatának tekinthető. Ugyanakkor mindegyik összhangban áll egy olyan, felismerhetően az USA-beli viszonyok által inspirált modell kidolgozásával és általánossá tételével, amely a szabadpiacra épülő gazdaságban illetve annak közvetítésével fenntartható „jó faji viszonyokat” határozza meg.

5 A Világbank kötődését az USA-hoz legvilágosabban az mutatja, hogy a bank székhelye Washingtonban van, valamint hogy a bank elnökét egyezményesen az USA kormánya választja. Az USA véleménye a legmeghatározóbb mind az IMF, mind a Világbank döntéshozói körében: 2003-ban a szavazati jogok 17,1 illetve 16,4 százalékát szerezte meg a két intézményben (az említés sorrendjében). Ezek az arányok stabil vétőjogot biztosítanak az USA kormánya számára. Minthogy a fennmaradó szavazati jogok jelentős részét az USA szövetségi szervei szereztek meg a két intézményben (a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet 63,6 és 61,6 százalékot, a G8 országai pedig 48,2 és 45,7 százalékot kaptak az IMF-ben és a Világbankban, ebben a sorrendben; *New Internationalist*, 2004), az USA hatalmához nem férhet kétség.

A Világbank „faji felzárkóztatással” kapcsolatos újabb nyilatkozatai elismerik, hogy a privatizáció „fokozhatja az egyenlőtlenségeket” (Ferranti *et al.*, 2004: 14; lásd még Világbank, 2003). Ugyanakkor arra a következtetésre jutva, hogy az etnikai pluralitás gazdasági értéket jelenthet (Bates, 1999), a Világbank továbbra is kiáll a tőke rasszosításának hasznossága mellett, és azt indítványozza, hogy a gazdasági szempontból marginalizálódott csoportok piaci részvétele megalapozható az olyan erőforrások, mint a föld és a víz „etnikai” tulajdonjogának biztosításával. A Világbank rasszosítás melletti állásfoglalása tehát a „piaci jelenlét bővítését” célozza, melynek révén az etnicitás „társadalmi tőkére” váltható:

„A Világbank ma a világkülönböző országainak őslakosait „társadalmi tőkének” tekinti, kiaknázatlan humán erőforrásoknak, melyekkel számolni kell a fejlesztési tervekkel kapcsolatos döntéshozatali folyamatok során. Az őslakosságot annak társadalmi tőkeként való felfogása egyértelműen a részvételen alapuló fejlesztés megközelítései (melyekre egyre inkább építenek a szegénység elleni küzdelemben) és a liberalizációs politika összefüggésébe helyezi” (Laurie *et al.*, 2002: 253).

A Világbank hangsúlyozza, hogy politikája számos érintett féllel folytatott egyeztetésekre épül. Ez a „meghallgatás” azonban szelektívnek bizonyul. A Világbank politikai stratégiáját tartalmazó dokumentumok számos alulról szerveződő kezdeményezés társadalmi és gazdasági autonómia iránti igényét kifejezésre juttatják. Ezeket az álláspontokat azonban hagyományosan a teljesebb világpiaci integráció iránti igények kinyilvánításaként értelmezik (Ferranti *et al.*, 2004; Világbank, 2003). Jellemző példával szolgál az az előadás, amely a Világbank Latin-Amerikában megrendezett éves fejlesztési konferenciáján hangzott el 1996-ban Bogotában. Az előadás „A kizártak felzárkóztatása” (Including the Excluded) címet viselte (Partridge *et al.*, 1996). A bevezetőben elhangzó, Maya Angelou-tól származó idézet („Emeljétek arcotok a rátok virradó ragyogó reggelre, oly fájdalmasan hiányzott” – „Lift up your faces, you have a piercing need / For this bright morning dawning for you”; idézi Partridge *et al.*, 1996: 2), valamint az állásfoglalás egy olyan fejlesztési „folyamat [szükségessége mellett]... melyet maguk az őslakosok határoznak meg és irányítanak” – ez a politikai hitvallás határozottan a „kizártak” érdekeinek szószólójaként lép fel. Szakadék tátong azonban a megszólaltatott „etnikai” hangok és a szerzők politikai javaslatai között. Az előadás szövegét mindvégig átszövik az „őslakosság vezéregyéniségeitől” származó idézetek, amelyek – meglehetősen általános formában – a kultúra, oktatás és emberi méltóság iránti ragaszkodást hangoztatják. E hangok egyike sem kiált a szabadpiac bővítéséért vagy a tőke etnicizálásáért. A szerzők fő következtetése mégis az, hogy „ezeknek az embereknek a kizárása a piacgazdaságból egyet jelent az emberi és egyéb erőforrások súlyos pazarlásával” (Partridge *et al.*, 1996: 30). A beszámoló folytatásában a szerzők kijelentik, hogy

„A Világbank egy összességében „protekcionista” orientáció felől egy „etnofejlesztési” orientáció irányába mozdul el, amely az őslakosság érdekeihez közelít. Míg a kis kulturális közösségek felbomlása továbbra is fenyegető veszély, jelenlegi fő stratégiánk célja az őslakosok széles tömegeinek támogatása a szegénység elleni küzdelemben azáltal, hogy elősegítjük részvételüket a fejlesztési folyamatban”. (1996: 30).

Annak tényét, hogy a társadalmi protekcionizmus és a gazdasági protekcionizmus felszámolása kéz a kézben jár, Bolívia egykori alelnöke, Victor Hugo Cardenas is világosan kifejtette 2001 júniusában, egy intézményközi tanácskozáson (melynek résztvevői között szerepelt a Világbank, az Interamerikai Fejlesztési Bank, az Amerikaközi Párbeszéd és egyéb, magánkézben lévő intézmények; idézi Világbank, 2004). „A miénkhez hasonló multietnikus és multikulturális társadalmakban – mondja Cardenas – a piacgazdaság nem tartható fenn, amíg a kisebbségeket kizáró [fejlesztés felfogása uralkodik]” (lásd még Davis, 2002; Világbank, 2003).

Ezek a kezdeményezések a szembenálló hatalom formáiként lépnek fel, a meggyökeresedett ortodoxiak és a rasszista társadalmi rend ellen intézett olyan kihívásokként, melyeket „maguk az emberek” kezdeményeznek. A Világbank „a ránk virradó ragyogó reggel” oldalára áll, amely számúzi majd a megdermedt hierarchiákat. Ugyanakkor tevékenységében az intézmény az egyenlőségi politika fókuszát a strukturális illetve globális folyamatokról a kis léptékű beavatkozásokra és a piaci jelenlét bővítésére helyezi át. Ily módon a neoliberális antirasszizmust a transznacionális tőke intézményesíti. Az antirasszizmus olyan formában szerveződik újjá illetve stabilizálódik, amely egyaránt lehetővé teszi a társadalmi harcot és a jelenlegi hegemónikus hatalmi pozíció megőrzését.

Amint a braziliai antirasszizmus kapcsán már említettük, vitatható az a felfogás, mely szerint a szegénység rasszosítása szükségszerű velejárója az antirasszizmusnak illetve a rasszal kapcsolatos, széles körben elterjedt attitűdöknek. Sokatmondó ebből a szempontból, hogy a Világbank tisztségviselői a latin-amerikai „univerzalizmust” ideológiai anakronizmusként azonosítják. Shelton Davis, a Világbank társadalmi fejlesztési osztályának ágazati vezetője a latin-amerikai régióban a következőképpen azonosítja a „problémát”:

„Szükség van azoknak a közéleti attitűdöknek és intézményes akadályoknak a felszámolására, amelyek hátráltatják az afrikai származású népesség illetve közösségek felzárkóztatását elősegítő társadalompolitikát. A régióban jellemző álláspont szerint univerzalisztikus társadalmi programokra és politikára van szükség, nem pedig arra, hogy ezek speciális csoportokra, például az afrikai származású népességre koncentráljanak. Gyakran hangoztatott nézet, hogy a vidéki és városi szegény lakosságot általánosan érintő társadalmi programok fel fogják számolni a történelmi múltban gyökerező illetve jelenlegi társadalmi hátrányokat e népesség körében” (Davis 2003: 9).

A Világbank antirasszista kezdeményezései igényt teremtenek a népesség fajiszármazási alapon történő azonosítására és számontartására, miközben a transznacionális fejlesztési intézményeket úgy pozicionálják, mint a többségi világ hatalmi tradícióinak „csődje” által szükségessé tett beavatkozás letéteményeseit. Mindez elkerülhetetlenül szükségessé teszi az etnikai csoportokat érintő statisztikai adatgyűjtést. Így például, noha a perui népszámlálás történetében faji származásra vonatkozó kérdéseket utoljára 1876-ban illetve 1940-ben tettek fel, újabban ismét sürgető nyomás és elvárások támadtak Peruban a faji alapú besorolás társadalomstatisztikai alkalmazásával szemben. Két „Todos Contamos” találkozón (Cartagena, Columbia, 2000 és Lima, Peru, 2002) országos statisztikai hivatalok, afrikai származásúak és őslakosok csoportjai, valamint a Világbank tisztségviselői gyűltek össze abból a célból, hogy a faji alapú adatgyűjtést népszerűsítsék (lásd Latin-amerikai és Karib-térségi Társadalmi Fejlesztési

Interjú alanya: Petrovics József

Küzdelmet a rasszizmus ellen. Minden embert egyenlőnek tekinteni faji megkülönböztetés nélkül. Nem létezik antirasszizmus tettek nélkül! Előadásokkal az emberek gondolkodását kell gyökeresen megváltoztatni. Ez csak tényekkel, tudományos adatokkal és számokkal lehetséges. Vagy tüntetésekkel kell felhívni az emberek figyelmét, hogy valami nincs rendben. Hangot kell adni magunknak! Fórumokat, beszélgetéseket szervezni. A rasszista megnyilvánulásokat cenzúrázni.

Igen, antirasszista vagyok!

József Petrovics

Antiracism is fight against racism considering equal all humans without any racial differentiation. Without action antiracism does not exist!!! People's way of thinking is must be radically changed through talks. It can be possible only with facts scientific data and numbers. Or to call the public attention with demonstrations on how much things are going wrong. We need to give voice to us! Organize forums and conversations. Sensor racist expressions.

Yes, I'm an antiracist!!!

Ügyek Osztálya, 2003). A faji alapú népszámlálás a fekete lakosság illetve őslakosság hatékonyabb számontartását szolgálja, ugyanakkor lehetővé teszi nagyobb arányú képviselőket és részvételüket a transznacionális tőkéből finanszírozott etnofejlesztési programokban. A népesség faji alapú számontartásának kultúrája szükségeltetik ahhoz, hogy a Világbank megvalósíthassa az etnikai státusz „tőkésítésére” és „értékesítésére” irányuló törekvéseit.

A hatalmi erők ilyen módon történő összekapcsolódása eredményezi azt a nézetet, mely szerint a faji alapú besorolás elutasítása az „idejétmúlt” univerzalista felfogást tükrözi. Az említett törekvések továbbá olyan besorolási módszerek kidolgozására támasztanak igényt, amelyek révén növelhető a „faji csoportok” mérete (a kifejezés az afrikai származásúakra és az őslakosságra utal Latin-Amerika számos részén). Egy erről árulkodó eset a közelmúltban, 2001-ben történt, szintén Peruban. A Világbank képviselői azzal a kéréssel fordultak a Nemzeti Statisztikai Intézethez (INEI), hogy vezesse be az afroperui lakosság számlálását, továbbá hogy fenotípusos kritériumokat is alkalmazzon a besorolásban. Emögött az a megfontolás állt, hogy az önbevalláson alapuló számlálás alapján alacsonyra becsülték volna az afroperui népesség arányát (1940-ben 0,47%-ot jegyeztek fel), amely meghiúsította volna a törekvést, hogy ez a csoport hatékony társadalmi erőt képviseljen az etnofejlesztési vállalkozásban. Egy 2004. január 1-jén általam készített interjúban az INEI egyik tisztségviselője az említett kérést a perui faji viszonyok tágabb értelemben vett amerikanizációjával hozta összefüggésbe, egy olyan folyamattal, amely a befolyás közvetlen és közvetett formáit egyaránt magában foglalja. Az interjúalany az utóbbi kategóriába sorolta az „afrolatinok” jogainak nagyobb mértékű elismeréséért folytatott afroamerikai lobbist

az USA kongresszusában^{6,5} valamint az USA arra kiterjedő befolyását, hogy ideológiai programokat exportáljon olyan transznacionális szervezetek közvetítésével, amelyek felett részleges hatalmat gyakorol. A Világbank törekvését, hogy meggyőzze a perui INEI tisztségviselőit a külső „faji” jegyek (például a haj göndörsége és az ajkak vastagsága) hatfokú skálán történő jelöléséről, sikeresen elutasították. Ez részben egy sor gondos, illetve az amerikai antropológia és rasszkutatás tekintélyére támaszkodó módszertani elemzésnek volt köszönhető, amelyek kimutatták, hogy az efféle osztályozási eljárások megbízhatatlanok és nélkülözik a tudományosságot (Lloréns, n.a.). Ez az eset azonban a faji alapú besorolás egész kontinensen népszerűbbé váló programjának fényében nem annyira a nemzeti intézmények hatalmát mutatja, mint inkább azok sebezhetőségét a transznacionális politikai programokkal szemben. A nagy befolyással rendelkező intézmények, amilyen a Világbank, egyaránt képesek a szembenálló hatalom képviselőiként fellépni, amely a rasszista *status quo* áldozatainak érdekeit védelmezi, valamint a nemzet által felszentelt döntőbíró szerepét játszani, amely a kapitalista demokrácia fenntartását szolgáló hatalmi berendezkedés kiépülését segíti elő.

A faji identitás politikája felé történő elmozdulás, amely egyúttal az állampolgári jogokon alapuló univerzalizmustól való távolodást is jelenti, nem az USA közvetlen beavatkozásának eredménye, hanem annak a transznacionális intézmények és civil szervezetek közvetítésével meghonosodó, a társadalmi emancipáció és a gazdasági fejlődés összefüggését feltételező nézetnek köszönhető, amely az USA-t mint a modern avagy „fejlett” állam mintáját veszi alapul, s amely egyben implikált módon vissza is utal arra. Az antirasszizmus amerikanizációja legalábbis részben a szembenálló hatalom diskurzusának mobilizációján keresztül zajlik, amely, megkerülve az identitás és a politikai változás nemzeti és állampolgári kereteit, a korábban marginalizálódott csoportok pártfogójaként, s így az emancipáció hiteles szószólójaként lép fel. Nem ez az egyetlen formája a neoliberalizmus, az antirasszizmus és az amerikanizáció ötvözésének, de ez képezi a társadalmi változás gerincét.

6 A Charles Rangel és John Conyers kongresszusi képviselők által 2003 februárjában beterveztelt „afrolatin határozat” (az Egyesült Államok képviselőházának 47. sz. határozata) kimondja, hogy „az USA által a latin-amerikai országoknak nyújtott pénzügyi támogatásról szóló rendelkezésnek figyelembe kell vennie az afrolatin népességet közvetlenül érintő gazdasági és társadalmi körülményeket” (Carrillo, 2004). Azt a feltevést, hogy szükség van az „afrolatin” identitás nagyobb faji tudatossággal való felruházására és amerikanizációjára, valamint hogy az USA a „faji viszonyok” fejlettebb és kiforrottabb modelljét kínálja, mint az Latin-Amerikában megfigyelhető, világossá teszi Charles Rangel és Mischa Thompson, akik a határozat tervezetét előterjesztették: „Az identitást alakító lépések hosszú időt igényelnek ... a faji politika hosszú időt igényel”, fogalmaz Thompson (idézi Carrillo, 2004). „Az olyan országokban, mint Brazília, csak most kezd kialakulni a pozitív diszkrimináció intézménye”, mondja Rangel, hozzátéve, hogy „a globalizáció és a szabad kereskedelem szükségszerűen közelebb hozzák egymáshoz közösségeinket” (idézi Carrillo, 2004).

Következtetések

Paul Kennedy (1987) elhamarkodottan jövendölte meg az USA hatalmának hanyatlását. Valóban, a nemzetközi viszonyokkal kapcsolatos vitában mindvégig ott visszhangzik a kérdés, amely Michael Cox (2001) megfogalmazásában úgy hangzik: „Mi lett az amerikai hanyatlásból?” (Whatever happened to American decline?) Más szerzők kevésbé kaján hangnemben teszik fel a kérdést: „Miért nyert a nyugat?” (*Why the West Has Won*; Hanson, 2001), „A történelem vége” (*The End of History*; Fukuyama, 1992) vagy „Az eszmék, amelyek meghódították a világot” (*The Ideas that Conquered the World*; Mandelbaum, 2002) mind olyan címek, amelyek az örök győztes fölényességének korszellemét ragadják meg, egy olyan hangulatot, amely egyszerre tekint a múltba és előre, mert, Valladao (1996) szavaival élve, „A huszonegyedik század Amerikáé” (*The Twenty-First Century Will be American*). Ennek az elbizakodottságnak a háttérében az a hit húzódik meg, hogy az amerikanizáció és a neoliberais globalizáció nem a kényszer politikájára épül. Azért „nyertek”, szól az érvelés, mert a világban mindenütt a gyarapodás és a szembenálló hatalom erőiként látják őket.

Természetesen ez a mérhetetlen hatalom elkerülhetetlen módon a megőrzésével kapcsolatos szüntelen aggodalmakat eredményez. Éppúgy, ahogyan Nagy-Britanniában a fehérek felsőbbrendűségét hirdető eszme betetőzése (1890-1930) egyben a legsúlyosabb „krízis” időszaka is volt (Bonnett, 2003), ugyanígy az USA mai dominanciáját is a hatalmi rend összeomlását mérlegelő elmélekedések kísérik (Soros, 2004; Todd, 2004). Bár az efféle spekulációk érdeklődésre tarthatnak számot, sürgetőbb feladat – legalábbis ami az etnikai és faji viszonyokkal kapcsolatos vizsgálódást illeti – annak a ténynek a belátása, hogy az USA vezető hatalmi pozícióban van. Ha elfogadjuk, miként Ikenberry (1999: 123), hogy sok évvel azt követően, hogy „hegemonikus pozícióra tett szert, az Egyesült Államok továbbra is uralkodó világhatalom [egy] ... egyre terjeszkedő demokratikus kapitalista rend középpontjában”, akkor azon kell gondolkodnunk, hogy miként határozza meg a világnak ez az uralkodó perspektívája az etnicitás és a rasszizmus felfogását és az ellene folytatott küzdelem módjait.

Az amerikanizáció nem egyöntetű és nem is elkerülhetetlen folyamat. Ebben a tanulmányban néhány közvetettebb érvényesülési formáját mutattam be, amelyek nem feltételezik sem az USA „rosszhiszeműségét”, sem pedig azt, hogy az amerikanizációt bizonyos emberek bizonyos értelemben elutasítják. Ezek az érvényesülési formák azt tükrözik, hogy a hegemonia kialakulása olyan folyamat, amelyben nem maga az uralkodó osztály (illetve az „uralkodó nemzet”) alakít ki konszenzust, hanem inkább arról van szó, hogy a részben független transznacionális intézmények közvetítésével a modern állam modelljeként jelenik meg. Ebből az a lehetőség is következik, hogy az amerikanizáció híveit és az USA-t tévesen azonosítják egymással. A neoliberalizmus példája egy ilyen téves azonosítás lehetőségét veti fel. Ily módon, bár egyes vélemények szerint Bush elnöksége alatt elmozdulás volt megfigyelhető a neoliberalizmus felől a neokonzervativizmus irányába, ez az elmozdulás (eddig) nem jelentkezett a Világbank tevékenységében.

2005-ben, amikor e tanulmányt írom, nem kerülhetem el annak tudomásul vételét, hogy az amerikanizációnak léteznek militánsabb formái is, mint a konszenzus és a hegemonia egybekovácsolása. Afganisztán és Irak lerochanása jól példázza az USA közvetlen külföldi befolyásának erejét és gátlástalanságát. Miként az imperializmus

korábbi formái, úgy az USA „civilizációs küldetése” és beavatkozásainak legitimitása is részben arra a vonzó gondolatra támaszkodik, hogy a „hátrányos helyzetben lévő államok” megszállása lehetővé teszi az etnikai csoportok közti harmóniát és egyenlőséget. Ennek a gondolkodásmódnak a következménye a társadalmi erők etnicizálása, melyeket vagy le kell igázni, vagy asszimilálni kell a kapitalista demokrácia rendjébe. Így például, bár a síita és szunnita muzulmánok, illetve más csoportok, mint például a „mocsári arabok”, jóval 2003 előtt az etnicizáció tárgyaivá váltak, az USA kormányzata új korszakot nyitott ebben a folyamatban. Az etnicitást arra használták, hogy általa „megmagyarázzák” az irakiak és a megszálló koalíciós erők között kialakult konfliktust (a „szunnita háromszög” fogalmát például hatékonyan alkalmazták az ellenállás lokalizálására), ahogyan eszközt nyújtott az iraki nép társadalmi és fizikai irányításához is. Bár ez a modell némi haragot és zavarodottságot keltett az irakiak között, akik számára az „etnikai identitás” korábban nem képezte a vallási örökség illetve a területi önmeghatározás részét, hamar központi jelentőségre tett szert az ország megszállás utáni kormányzata számára.

Az USA hatalmának megszervezése Irakban és Afganisztánban túlságosan nyíltan zajlott ahhoz, hogy hegemónikusnak nevezzük. Gill (1995) álláspontjához csatlakozva, a fegyvelmező és kényszerítő erők széttöredezett ellenállással szembeni alkalmazása jobban leírható a „szupremácia” fogalmával. Tovább követe Gill gondolatmenetét, csábítást érezhetünk arra, hogy a szupremáciát a neoliberais gazdaság politikai megalósulásaként értelmezzük, mivel a neoliberalizmus nagy erőkkel törekszik arra, hogy eltörölje a demokráciára jellemző felelősségre vonatóságot (a piaccal helyettesítve a demokráciát), valamint arra, hogy erodálja a politikai pluralizmust. Ez a perspektíva azonban szem elől téveszti a hatalmi formák sokféleségét. El kell utasítanunk a hatalom egyetlen, ideális formáját kereső nézőpontot. Mint láttuk, a konszenzus kivívása és a kényszer alkalmazása összekapcsolódhat. Hogy a jövőben mennyire fogjuk egyiket vagy másikat megtapasztalni, véleményem szerint nem megjósolható. Megtehetjük azonban azt, hogy megvizsgáljuk a hatalom e ma létező formáit. S amint megteesszük, nyilvánvalóvá válik a „konszenzus” kikényszerített jellege. Az antirasszizmusnak az a fajta amerikanizációja, melyet e tanulmány feltárt, jelentős mértékben „a választás szabadságán” keresztül érvényesül. Ezeknek a „választásoknak” a rendszerét és jelentőségét azonban a hatalomgyakorlás olyan formái határozzák meg, melyek felett a hétköznapi emberek vajmi kevés befolyással rendelkeznek.

Egyre világosabbá válik, hogy a világhatalmi dominancia kialakulásának értelmezése megköveteli annak vizsgálatát, hogy az ellenállás és társadalmi változás fogalmi miként nyernek jelentést és legitimitást, illetve miként terjednek el. Az antirasszizmus történetét gyakran úgy beszélük el, mint a gyengék hősies küzdelmét az erősek ellen. Ezek az elbeszélések többé nem tekinthetők helytállóknak. Abban a keretben, melyet a globális kapitalizmus kialakulása és szétterjedése, illetve annak változó szimbolikus eszköztára meghatároz, az antirasszizmus képviselőinek nagyobb érzékenységet kell tanúsítaniuk a politikai történések iránt. E kritikus figyelem híján az antirasszizmus emancipatorikus elképzelései aligha valósulhatnak meg.

Irodalomjegyzék

- Anderson, B. (2000) 'Renewals', *New Left Review*, 1: 5-24.
- Bates, R. (1999) *Ethnicity, Capital Formation, and Conflict*. Washington: The World Bank, Social Capital Initiative Working Paper no. 12.
- Berger, P. and Huntington, S. (eds) (2003) *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World*. New York: Oxford University Press.
- Bonnett, A. (1993) *Radicalism, Anti-Racism and Representation*. London: Routledge.
- Bonnett, A. (2000) *Anti-Racism*. London: Routledge.
- Bonnett, A. (2003) 'From white to Western: "racial decline" and the idea of the West in Britain, 1890-1930', *Journal of Historical Sociology*, 16(3): 320-48.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (1998) 'Sur les ruses de la raison imperialiste', *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 121-2: 109-18.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (1999) 'On the cunning of imperialist reason', *Theory, Culture and Society*, 16(1): 41-58.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (2002) 'Sobre as artimanhas da racao imperialista', *Estudos Afro-Asiáticos*, 24(1): 15-33.
- Bowser, B. (ed.) (1995) *Racism and Anti-Racism in World Perspective*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Camara, E. (1998) 'Review of Racism in a Racial Democracy: The Maintenance of White Supremacy in Brazil', *American Journal of Sociology*, 104(3): 911-13.
- Carrillo, K. (2004) *Black/Latin Caucus Pushing For Afro-Latino Resolution*. Online at www.mundoafrolatino.com/english/020504.htm.
- Centre for Contemporary Cultural Studies (1981) *Unpopular Education*. London: Hutchinson.
- Centre for Contemporary Cultural Studies (1982) *The Empire Strikes Back: Race and Racism in 70s Britain*. London: Hutchinson.
- Chaudhuri, N. and Strobel, M. (eds) (1992) *Western Women and Imperialism: Complicity and Resistance*. Bloomington: Indiana University Press.
- Cohen, P. (1996) 'A message from the other shore', *Patterns of Prejudice*, 30(1): 15-21.
- Cohen, S. and Taylor, L. (1992) *Escape Attempts: The Theory and Practice of Resistance to Everyday Life* (2nd edition). London: Routledge.
- Cox, M. (2001) 'Whatever happened to American decline? International relations and the New United States hegemony', *New Political Economy*, 6(3): 311-40.
- Davis, S. (2002) 'Indigenous peoples, poverty and participatory development: the experience of the World Bank in Latin America', in Sieder, R. (ed.) *Multiculturalism in Latin America: Indigenous Rights, Diversity and Democracy*. Basingstoke: Palgrave, 227-51.
- Davis, S. (2003) 'Racial and ethnic inclusion in the development agenda', in World Bank (ed.) *Durban Plus One: Opportunities and Challenges for Racial Ethnic Inclusion in Development*. Washington: The World Bank, 7-12.
- de Moura Castro, C. (2002) 'The World Bank policies: damned if you do, damned if you don't', *Comparative Education*, 38(4): 387-99.
- Debord, G. (1977) *The Society of the Spectacle*. Detroit: Black and Red.
- Dezalay, Y. and Garth, B. (1998a) 'Le "Washington consensus": contribution à une sociologie de l'hégémonie du néolibéralisme', *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 121-2: 3-21.

- Dezalay, Y. and Garth, B. (1998b) 'Droits de l'homme et philanthropie hegemonique', *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 121-2: 23-41.
- Dos Santos, M. (2003) 'The Brazilian remake of the Orpheus legend: film theory and the aesthetic dimension', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 49-70.
- Ferranti, D., Perry, G., Ferreira, F. and Walton, M. (2004) *Inequality in Latin America: Breaking with History?*. Washington: The World Bank.
- French, J. (2000) 'The missteps of anti-imperialist reason: Bourdieu, Wacquant and Hanchard's Orpheus and Power', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 107-28.
- French, J. (2003) 'Translation, diasporic dialogue, and the errors of Pierre Bourdieu and Loic Wacquant', *Nepantla: Views from the South*, 4(2): 375-89.
- Friedman, J. (1992) 'Narcissism, roots and postmodernity: the constitution of selfhood in the global crisis', in Friedman, J. and Lash, S. (eds) *Modernity and Identity*. Oxford: Blackwell, 331-66.
- Friedman, J. (2000) 'Americans again, or the new age of imperial reason? Global elite formation, its identity and ideological discourses', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 139-46.
- Friedman, T. (2000) *The Lexus and the Olive Tree*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Fry, P. (1996) 'O que a Cinderela Negra tem a dizer sobre a "politica racial" no Brasil', *Revista USP*, 28: 122-35.
- Fukuyama, F. (1992) *The End Of History And The Last Man*. London: Hamish Hamilton.
- Gill, S. (1995) 'Globalisation, market civilization and disciplinary neoliberalism', *Millennium: Journal of International Studies*, 23(3): 399-423.
- Gilroy, P. (1982) 'Steppin' out of Babylon: race, class and autonomy', in Centre for Contemporary Cultural Studies (ed.) *The Empire Strikes Back: Race and Racism in 70s Britain*. London: Hutchinson, 276-314.
- Golub, P. (2005) 'United States: the slide to disorder', *Le Monde Diplomatique*, July: 1-2.
- Gramsci, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence and Wishart.
- Hanchard, M. (1994) *Orpheus and Power: The Movimento Negro of Rio de Janeiro and Sao Paulo, Brazil, 1945-1988*. Princeton: Princeton University Press.
- Hanchard, M. (2003) 'Acts of misrecognition: transnational black politics, anti-imperialism and the "ethnocentrism" of Pierre Bourdieu and Loic Wacquant', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 5-30.
- Hanson, V. (2001) *Why the West Has Won: Carnage and Culture from Salamis to Vietnam*. London: Faber and Faber.
- Hardt, M. and Negri, A. (2000) *Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Harris, J. (2005) 'Emerging Third World powers: China, India and Brazil', *Race and Class*, 46(3): 7-27.
- Harvey, D. (1993) 'Class relations, social justice and the politics of difference', in Keith, M. and Pile, S. (eds) *Place and the Politics of Identity*. London: Routledge, 41-66.
- Hopenhayn, M. (1993) 'Postmodernism and neoliberalism in Latin America', *Boundary 2*, 20(3): 93-109.
- Hudson, M. (2003) *Super Imperialism: The Origin and Fundamentals of U.S. World Dominance*. London: Pluto.
- Ikenberry, G. (1999) 'Liberal hegemony and the future of the American postwar order',

- in Paul, T. and Hall, J. (eds) *International Order and the Future of World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 123-45.
- Kennedy, P. (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York: Random House.
- Latin American and Caribbean Social Development Unit (2003) 'A report from the Latin American and Caribbean Social Development Unit', *La Ventana Newsletter*, 3. Online at www.worldbank.org/afrolatin
- Laurie, N. and Bonnett, A. (2002) 'Adjusting to equity: the contradictions of neo-liberalism and the search for racial equality in Peru', *Antipode*, 34(1): 28-53.
- Laurie, N., Andolina, R. and Radcliffe, S. (2002) 'The excluded "indigenous"? The implications of multi-ethnic policies for water reform in Bolivia', in Sieder, R. (ed.) *Multiculturalism in Latin America: Indigenous Rights, Diversity and Democracy*. Basingstoke: Palgrave, 252-76.
- Lemert, C. (2000) 'The clothes have no emperor: Bourdieu on American imperialism', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 97-106.
- Lentin, A. (2004) *Racism and Anti-Racism in Europe*. London: Pluto.
- Llorens, J. (n.d.) *Ana 'lisis conceptual-metodololo 'gica para el item de etnicidad para el pro 'ximo Censo Nacional*. Lima: unpublished report submitted to Instituto Nacional de Estadística e Informática.
- Mandelbaum, M. (2002) *The Ideas that Conquered the World: Peace, Democracy, and Free Markets in the Twenty-First Century*. New York: Public Affairs.
- Matustik, M. (1998) 'Ludic, corporate, and imperial multiculturalism: impostors of democracy and cartographers of the New World Order', in Willett, C. (ed.) *Theorizing Multiculturalism: A Guide to the Current Debate*. Oxford: Blackwell, 100-117.
- Mitchell, T. (1996) *Popular Music and Local Identity: Rock, Pop and Rap in Europe and Oceania*. London: Continuum.
- Mitchell, T. (ed.) (2001) *Global Noise: Rap and Hip Hop Outside the USA*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Modood, T. (1996a) 'The limits of America: re-thinking equality in the changing context of British race relations', in Ward, B. and Badger, T. (eds) *The Making of Martin Luther King and the Civil Rights Movement*. London: Macmillan, 181-93.
- Modood, T. (1996b) 'The changing context of "race" in Britain: a symposium', *Patterns of Prejudice*, 30(1): 3-13.
- Moore, M. (2001) 'Empowerment at last?', *Journal of International Development*, 13(3): 321-9.
- Mundy, K. (2002) 'Retrospect and prospect: education in a reforming World Bank', *International Journal of Educational Development*, 22: 483-508.
- New Internationalist (2004) IMF/World Bank: The Facts. Online at <http://www.newint.org/issue365/facts.htm>
- Partridge, W., Uquillas, J. and Johns, K. (1996) *Including the Excluded: Ethnodevelopment in Latin America*. Washington DC: World Bank.
- Pieterse, J. (2000) 'Globalisation North and South: representations of uneven development and the interaction of modernities', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 129-37.
- Pinho, O. and Figueirido, A. (2002) 'Ideias para a do lugar e o lugar do negro nas ciencias sociais Brasileiras', *Estudos Afro-Asia'ticos*, 24(1): 189-210.

- Radcliffe, S., Laurie, N. and Andolina, R. (2002) *Indigenous People and Political Transnationalism: Globalisation From Below Meets Globalisation From Above*. Oxford: University of Oxford, Transnational Communities Programme, Working Paper WPTC-02-05, online at http://www.transcomm.ox.ac.uk/working_papers.htm
- Ritzer, G. (2004) *The Globalization of Nothing*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Ritzer, G. and Stillman, T. (2003) 'Assessing McDonaldisation, Americanisation and globalization', in Beck, U., Sznaider, N. and Winter, R. (eds) *Global America? The Cultural Consequences of Globalization*. Liverpool: Liverpool University Press, 30-48.
- Robbins, D. (2003) 'Postscript: "On the cunning of imperialist reason"- some contextual notes', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 71-8.
- Robertson, R. (1995) 'Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity', in Featherstone, M., Lash, S. and Robertson, R. (eds) *Global Modernities*. London: Sage, 25-44.
- Sansone, L. (2002) 'Um campo saturado de tensoes: o estudo das relacoes raciais e das culturas ~, ~ negras no Brasil', *Estudo Afro-Asia'ticos*, 24(1): 5-14.
- Sansone, L. (2003) *Blackness Without Ethnicity: Constructing Race in Brazil*. Houndmills: Palgrave.
- Sansone, L. (2004) 'Anti-racism in Brazil', *NACLA Report on the Americas*, 38(2): online at http://www.nacla.org/art_display_printable.php?art_o/2477
- Santos, J. (2002) 'De armadilhas, conviccoes e dissensos: as relacoes raciais como efeito Orloff', ~, ~, ~ *Estudo Afro-Asia'ticos*, 24(1): 167-87.
- Sassoon, A. (2001) 'Globalisation, hegemony and passive revolution', *New Political Economy*, 6(1): 5-17.
- Slater, D. and Taylor, P. (eds) (1999) *The American Century: Consensus and Coercion in the Projection of American Power*. Oxford: Blackwell.
- Smith, M. and Guarnizo, L. (eds) (1998) *Transnationalism From Below*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Soros, G. (2004) *The Bubble of American Supremacy: Correcting the Misuse of American Power*. London: Weidenfeld.
- Stiglitz, J. (2004) 'The hospital that makes you sicker', *New Internationalist*, 365: 14-15.
- Taguieff, P.-A. (1995) *Les Fins de l'Antiracisme*. Paris: Editions Michalon.
- Telles, E. (2003) 'US foundations and racial reasoning in Brazil', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 31-47.
- Todd, E. (2004) *After the Empire: The Breakdown of the American Order*. London: Constable.
- Troyna, B. and Williams, J. (1986) *Racism, Education and the State*. Beckenham: Croom Helm.
- Twine, F. (1998) *Racism in a Racial Democracy: The Maintenance of White Supremacy in Brazil*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Valladao, A. (1996) *The Twenty-First Century Will be American*. London: Verso.
- Venn, C. (2000) 'Intellectuals, power and multiculturalism', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 91-5.
- Venn, C. (2003) 'Introductory note', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 1-4.
- Wade, P. (2004) 'Images of Latin American mestizaje and the politics of comparison', *Bulletin of Latin American Research*, 23(3): 355-66.

- Ware, V. (1994) *Beyond the Pale: White Women, Racism and History*. London: Verso.
- Warren, J. (2001) *Racial Revolutions: Antiracism and Indian Resurgence in Brazil*. Durham, NC: Duke University Press.
- Werbner, P. (2000) 'Who sets the terms of the debate? Heterotopic intellectuals and the clash of discourses', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 147-56.
- Wieviorka, M. (1997) 'Is it so difficult to be anti-racist?', in Werbner, P. and Modood, T. (eds) *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*. London: Zed Press, 139-53.
- Wieviorka, M. (2000) 'Contextualizing French multiculturalism and racism', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 157-62.
- Wolfowitz, P. (2005) *Wolfowitz Points to Urgent Development Agenda*. Online at <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,print:Y&isCURL:Y&conte>
- Wood, J. (1997) 'The yellow negro', *Transition*, 73: 40-66.
- World Bank (2003) *Durban Plus One: Opportunities and Challenges for Racial Ethnic Inclusion in Development*. Washington: World Bank.
- World Bank (2004) *Poverty and Race: Inter-Agency Consultations on Afro-Latin Americans*. Online at <http://www.wbln0018.worldbank.org/external/lac/lac.nsf/92fc607f00e4de4a852568cf00633>
- Xia, G. (2003) 'Review essay: globalisation at odds with Americanisation', *Current Sociology*, 51(6): 709-18.
- Zizek, S. (1997) 'Multiculturalism, or the cultural logic of multinational capitalism', *New Left Review*, 225: 28-51.

Alastair Bonnett

The Americanisation of Anti-Racism? Global Power and Hegemony in Ethnic Equity¹

RESUME

Following recent debate on US influence on anti-racism around the world, this article offers a critical assessment of how anti-racism is being shaped and disseminated. It is argued that the US-Americanisation of anti-racism is autonomous of US political will or action and has a complex and contingent relationship with neo-liberal globalisation. After considering how these themes suggest a revision in Gramscian perspectives on hegemony, the paper illustrates them by reference to the World Bank's advocacy of cultural pluralism in Latin America. It is argued that this ethnic equity project is articulated and 'sold' as a form of counter-authority, a form that employs and deploys the USA as a model of the modern nation.

Keywords: Anti-Racism; Racialisation; Neo-Liberalism; Transnationalism; US-Americanisation; World Bank

Introduction

'The Hegemon of the World', *Izvestiya's* headline of 6 December 1921, announced a new geopolitical reality: the political, economic and military global dominance of the USA. In the course of the twentieth century, assumptions of US pre-eminence were to become common-place. By century's end it was even imagined in some quarters that the story of the last one hundred years could be reduced to a narrative of US power (Slater and Taylor 1999). However, it is only over the last decade that the implications of this power have managed to edge their way into English-language debates on how racism and ethnic discrimination are identified and challenged (Bourdieu and Wacquant 1999; Cohen 1996; Laurie and Bonnett 2002; Modood 1996a,b). One argument these diverse interventions share is that contemporary processes of racialisation and US-Americanisation in some way overlap². More specifically, the argument is that the cultural, economic and

1 This article was published in the *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 32, No. 7, September 2006, pp. 1083-1103. The author cordially granted its republishing.

2 One reflection of US hegemony is that the noun 'America' is often used as if it was synonymous with the USA. No common practice has yet emerged on how to replace the verb or the

political power of the USA affects the formation and dissemination of race equity ideologies and movements.

The notion that anti-racism is a plural tradition, and a contested arena of political representation, is not novel intellectual terrain (Bonnett 1993, 2000); nor is the idea that an interplay can exist between global power and ideologies of liberation. The formation of 'Western feminism' within an imperial project of social emancipation has produced a rich theoretical and historical literature (Chaudhuri and Strobel 1992; Ware 1994). The development of multiculturalism has also occasioned critical commentary on its supposed relationship with the assumptions of world capitalism (for example, Hopenhayn 1993; Matustik 1998). These approaches tend to concur that, whilst feminism or multiculturalism were first pushed onto the political agenda by popular struggle, the meaning and direction of these forces have been significantly influenced by the unequal nature of modern international economic and social relations. This point is also borne out in the following study. I shall not be exploring how US-Americanisation created anti-racism, but how it is shaping it³. I suggest that, in order to grasp this phenomenon, we need to both rethink the way hegemony works and move beyond accounts which conceive of 'US-Americanisation' as a reflection of the direct agency of the US-American state or its citizens. As we shall see, this argument arises, in part, from a dissatisfaction with the moralistic and nation-bound nature of the debate that has sprung up around Bourdieu and Waquant's (1998) polemical attack on the 'imposition' of US-American racial categories in Latin America.

In summary, it is shown that US-Americanisation and neo-liberalism cannot be reduced to questions of either personal political 'good will' or direct US control. My analysis suggests two things:

- The US-Americanisation of anti-racism has occurred, in part, because the influence of the US appears not as a form of dominant authority but of counter-authority, a challenge to traditional hierarchies. This is not the only, or even dominant, way the US-Americanisation of anti-racism has proceeded but it does help explain why the impact of US global supremacy on debates on antiracism around the world has been hard to explain intellectually and politically.
- To understand US-Americanisation we must understand its relationship with transnational forces, notably neo-liberalism and the internationalisation of economic and social governance. These forces have a contingent and fraught relationship, which creates room for anomalies and contradictions. The situation is further complicated by virtue of the fact that 'the USA' is being employed and deployed as a model of modernisation in ways that are beyond its control. Thus, for example, US-Americanisation and neo-liberal globalisation can be intertwined through the agency of a semi-autonomous institution (such as the World Bank) at the same moment that the national politics of the USA are becoming more insular (and less neo-liberal).

collective noun derived from this usage. 'US-Americanise' and 'US-Americans' are the most straightforward solutions to these two difficulties.

3 This article adopts the broad definition of anti-racism as pertaining to ideologies and practices that affirm and seek to enable the equality of races and ethnic groups (see Bonnett 2000).

These themes are approached mainly theoretically but also empirically. In order to exemplify them I have drawn on a number of specific, if unsystematic, illustrations from one of the principle institutions within the contemporary 'world order', the World Bank (more specifically, its work in Latin America). My choice of the World Bank to explore these themes reflects, in part, its considerable importance in promoting social, political and economic ideologies of 'development' and 'progress' around the world. The World Bank is the leading player within the 'development community', in whose wake many other agencies follow. For my purposes, the World Bank is also of interest because its activities and organisation have been shaped in some part by US-American global power, yet it is not an organ of the US state. The World Bank disseminates a model of social change that does not require US consent or involvement*it may, indeed, be at variance with US government priorities at any one time*yet it reflects a vision that melds US-Americanisation and neo-liberalisation. To a degree that has not yet become so explicit in other world regions, the World Bank's vision for Latin America has recently been marked by a concern for the 'social inclusion' of ethnic minorities within the market economy. To this end the Bank interprets and categorises a number of Latin American societies through the lens of 'race relations', whilst approaching racial and ethnic identities as forms of capital which racist 'traditions' conspire to waste.

Global Power in the Twenty-First Century

'[T]he principal aspect of the past decade', noted Anderson in 2000, is the 'consolidation, and universal diffusion of neo-liberalism' (2000: 10). It may be assumed that, if neo-liberal globalisation has a dominant cultural form and political 'national base', it may be found within the USA, the country which, in Thomas Friedman's (2000: 367) terms, is the cosmopolitan, multicultural, democratic and, hence, 'benign hegemon and reluctant enforcer' of the world order. Yet the term 'Americanization/globalization', given to us by Thomas Friedman (2000), which implies an intermeshing of the world's 'lead society' and the world's 'lead ideology', is somewhat simplistic.

It may be true that, for many people around the world, 'Globalisation ...is conceived as Americanisation' (Xia 2003: 709). Yet it is a conflation that flies in the face of a powerful tendency amongst scholars of global change to emphasise the increasing diversity of cultural formation. Indeed, Ritzer and Stillman (2003: 37) go so far as to announce that 'globalisation theory tends to subscribe to an increasingly pluralistic view of the world'. This is an overstatement but it is true that an interest, not in the homogenisation, but in the increasing complexity of patterns of cultural exchange, marks a range of contemporary interventions in the field. Thus, the political landscape is depicted in terms of 'entanglement' (Radcliffe et al. 2002), 'glocalisation' (Robertson 1995), as a field of 'many globalisations' (Berger and Huntingdon 2003), or as witnessing 'globalisation from above' meeting 'globalisation from below' (Smith and Guarnizo 1998). Ritzer suggests that

There is a gulf between those who emphasize the increasing global [globally growing] influence of capitalistic, Americanized, and McDonalidized interests and those who see the world growing increasingly pluralistic and indeterminate. At the risk of being reductive, this divide amounts to a difference in vision between those who see a world

that is becoming increasingly globalized – more capitalistic, Americanized, rationalized, codified, and restricted -and those who view it as growing increasingly glocalized – more diverse, effervescent and free (2004: 79-80).

Ritzer touches here upon the optimism that seems to encourage the alignment of globalisation with localisation. However, perceptions of the relationship between globalisation and the exercise of global power can shift rapidly. In 2005, Golub (2005: 1) announced that globalisation 'appears exhausted'. The emergence of a more aggressive US foreign policy since the events of 11 September 2001, has placed a question mark over optimistic affirmations of the power of marginalised groups to 'engage' or 'resist' transnational capitalism and 'US interests'.

The international politics of the first few years of the twenty-first century is making the consideration, not simply of 'diversity' and 'entanglements', but of the exercise of dominance increasingly unavoidable. This imperative is itself liable to change. Harris (2005) has recently aired the possibility of a 'Beijing Consensus' that could, perhaps, challenge the 'Washington Consensus' and produce a 'Third World'-based cultural and economic template for globalisation. Yet, for Harris, this is a forecast of a (hoped for) possibility, something that may one day happen. Speculation aside, what confronts us today is something of a crisis within narratives of pluralisation. The empire is back. Of course, within much left-wing analysis it never went away. The resurgent anti-imperialist focus on the political will and agency of US 'superimperialism' (Hudson 2003) is giving a new lease of life to neo-Marxist-Leninist explications of the 'crises' of capitalism. Yet, as important as these formulations sometimes are*both to those freshly attuned to the idea that they are living in a era of empire, as well as to radicals who have never stopped describing the world in such terms – they rely, as Hardt and Negri (2000) have explained, on an out-dated conception of 'big nations' as the central actors and centres of global power.

Although what the USA does is of vital concern to everyone on the planet, the consequences of its influence, and the way the USA is employed and deployed as a symbol of modernity, have become increasingly transnational. The absorption and dissemination of neo-liberal 'common-sense' is a case in point: this social and economic model may draw on the prestige of the USA but it is not reducible to US agency. This also helps explain how we may find that, at one and the same time, the world's global institutions are disseminating a neo-liberal and 'Americanised' version of 'ethnic equity' policies, whilst in the USA itself more socially conservative forces are at work*neo-conservatism, for example.

In sum, what is required is not another attempt to track US imperial intent but, rather, an engagement with the international deployment of the US as a social and economic role model. The terrain we enter, then, is one of paradoxes. Those forms of racialised minority agency and resistance that have provoked anti-racist initiatives in so many countries, do so within and against an overarching (if always vulnerable) global system that is simultaneously 'US-Americanising' and truly international. Moreover, whilst the institutions within this system provide space for the voices of the marginalised, they also shape, interpret and give economic sanction to the 'voices that are heard' within non-dominant social movements and ideologies.

The need to think about how anti-racism may intersect with these diverse forces has become stark in recent years. In part this is because of the absorption of antiracist rhetoric by so many transnational institutions. But it also has a more particular cause, namely

the intellectual debris that has been left from a short article that Livio Sansone (2002: 7) likens to a 'bomb'.

How to Spot an Imperialist... Bourdieu and Wacquant and their Critics

Michel Wieviorka (1997) has depicted contemporary anti-racism as undergoing a creative phase of intellectual self-consciousness. In his essay 'Is it so difficult to be an anti-racist?' Wieviorka calls for a reflexive anti-racism that permits the philosophical tensions within the anti-racist project (most notably, for Wieviorka, between relativism and universalism) to be acknowledged and, by extension, anti-racist 'purism' to be repudiated. And yet, although Wieviorka's illustrations allude to a contrast between 'Anglo-Saxon' and French anti-racism, neither he nor those others seeking to theorise anti-racism's limitations and potential (Taguieff 1995) place antiracism within the choppy realms of geopolitical change or struggle. The challenges for anti-racism may appear easier to categorise when they are divorced from the charged atmosphere of global power politics. But the Western philosophical arena has never been a sufficient space for such debate. As its limits become visible, another form of reflexivity becomes necessary, a form that privileges geography and politics.

Bourdieu and Wacquant's (1998) polemical broadside 'Sur les ruses de la raison impérialiste' ('On the cunning of imperialist reason'; Bourdieu and Wacquant 1999) provides the clearest example of what can happen when one descends from Wieviorka's

GALÉRIA

abstractions. For the themes Bourdieu and Wacquant explore do not concern the difficulties of a generic anti-racism. Bourdieu and Wacquant's central concern is the tension between contemporary anti-imperial politics and the supposed bad faith of those US anti-racists who are exporting their own cultural and political assumptions under the banners of human rights and respect for diversity. Part of Bourdieu and Wacquant's case is that US-Americanisation leads to racialisation. Thus they inveigh against the 'quasi-universalisation of the US folk-concept of "race" as a result of the world-wide export of US scholarly categories' (1999: 48). A particular source of irritation for Bourdieu and Wacquant is what they claim to be the attempt by US race scholars and philanthropic institutions to judge other societies on their ability or inability to recognise and affirm 'race relations' and binary black and white identities in a similar fashion to the way they are recognised and affirmed in the US. Thus the supposed export of US versions of 'blackness' and 'whiteness' becomes central to their argument. The work of scholarship they choose to highlight is Michael Hanchard's (1994) study *Orpheus and Power: The Movimento Negro in Rio de Janeiro and São Paulo, 1945-1998*. It is an odd choice and immediately reveals that Bourdieu and Wacquant's empirical evidence has been hastily compiled (see Hanchard 2003). *Orpheus and Power* certainly accounts for the differences between the Black Power-influenced Americanistas and the anti-colonial and African-inspired perspectives of the Africanistas amongst Afro-Brazilian activists. Yet it is hard to find much evidence in his book of a desire to privilege the former or, indeed, any other aspect of US experience⁴. Unfortunately, it seems that the mere fact of Hanchard's attention to Brazilian blackness was sufficient to excite Bourdieu and Wacquant's ire. As Wade (2004: 357) observes, '[s]uch an "anti-imperialist" approach runs the risk of portraying Brazilian race relations as benign'.

Reading between their lines, there is an underlying anxiety in Bourdieu and Wacquant's intervention that traditional European intellectual influence in Latin America has given way to US dominance. However, for all its faults, their polemic has brought to the attention of a wide international audience concerns about the relationship between US-Americanisation and racialisation that have been articulated by a number of majority world area specialists for some years (for Brazilian examples see Camara 1998; Fry 1996; Sansone 2003). Moreover, their article must be understood as part of a wider conversation in the issue of *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* where it first appeared. The issue in question contained a variety of articles critiquing the relationship between neo-colonialism, internationalisation and neo-liberalism. For example, preceding Bourdieu and Wacquant's piece are two papers by Dezalay and Garth (1998a, b), the first examining the mobilisation and dissemination of 'the Washington Consensus' through the popular media, the second addressing how 'the international market of expertise' (through philanthropic foundations and institutions) is dominated by and hence 'favour[s] US ideas and institutions'.

4 For some commentators, both US-American and Brazilian, it appears that the assertion of 'race relations', more specifically Black and indigenous racial identity, is an inevitable and positive development for Brazilian society (Bowser 1995; Twine 1998; Warren 2001). However, others, such as Livio Sansone (2004), argue that this logic absorbs Brazil into a US-American 'race relations' paradigm which denies the originality and potential of anti-racism in Brazil. Pointing to the widespread support in Brazil for anti-racism within and alongside a class-based analysis of life opportunities, Sansone calls for an 'anti-racism without ethnicity'.

Translated into English, Spanish and Portuguese, Bourdieu and Wacquant's intervention excited fierce controversy. Indeed, the editor of the issue of the Brazilian journal *Estudos Afro-Asia'ticos* devoted to discussion of the paper (Bourdieu and Wacquant 2002), Livio Sansone (2002: 5), called it 'one of those articles that makes history'. However, history may also record that rarely has an article been both so widely disseminated and so reviled. Sansone and the other Brazilian contributors to *Estudos Afro-Asia'ticos* (Pinho and Figueiredo 2002; Santos 2002) share an aggrieved sense that Bourdieu and Wacquant should 'grant so little credit' (Sansone 2002: 7) to the ability of Brazilian academics and activists to maintain a distinct intellectual lineage within the field of racial studies. Sansone also argues that academic practice is more transnational and collaborative than Bourdieu and Wacquant imply, reminding us that 'not all [Americans] are the same' (2002: 11). John French makes a similar case when he points out that the last decade 'has witnessed an exciting new phase of engagement, in both Brazil and the United States', between intellectuals on the status of race in Brazil. This 'dialogue', French says, (2003: 384) 'is far less unbalanced than in the past'.

Bourdieu and Wacquant's essay 'On the cunning of imperialist reason' appeared in English in *Theory, Culture and Society*, followed by eleven commentaries collected together in two issues of the journal *issue 17(1) in 2000 and 20(4) in 2003. Only two pieces were sympathetic, one of these being a brief note from Bourdieu and Wacquant's translator (Robbins 2003; the other is J. Friedman 2000). The sheer volume of negative commentary on Bourdieu and Wacquant's article is striking, as is its sometimes personalised and censorious language. Bourdieu and Wacquant's enterprise is called 'bizarre' (Venn 2000: 93), a form of 'sociological terrorism' (Wieviorka 2000: 161). They are also accused of offering a provincially French view, 'an embarrassing little field note' (Lemert 2000: 97) and of giving into the prejudices of the ill-informed 'South'. In Pieterse's terms

Globalisation evokes much anger and anxiety in the South and tends to be experienced as yet another round of northern hegemony, another round of concentration of power and wealth. The common metaphor for globalisation in the South, in the slipstream of 200 years of weary experience, is imperialism or neocolonialism revisited. Analytically this is a mistake: imperialism was territorial, state-driven, centrally orchestrated and marked by a clear division between coloniser and colonised; and none of these features apply to contemporary globalisation (2000: 132).

Pieterse appears to suggest here that the 'experience' of imperialism is a kind of false consciousness, generated by an outdated and 'analytically' unsophisticated notion of Western domination. Rephrased in Venn's terms, 'essentialist notions of an authentic American imperialist discourse' (2000: 92) are an anachronism. Werbner's (2000) rebuttal of Bourdieu and Wacquant amplifies these themes by stressing how the two men have failed to grasp the cosmopolitanism of the US. Accusations of US imperialism in the field of anti-racism are misjudged, Werbner suggests, because US anti-racism and post-colonial debate are so diverse, so multiethnic, and so socially critical. Thus the increasing openness to diasporic and non-Western voices within academic debate is used to counter Bourdieu and Wacquant's claims of US-American global power.

Yet, a paradox emerges. For most of the contributors to this discussion also assert that US-American 'global hegemony' is a contemporary reality (for example French 2003: 384). Are we to believe that US hegemony exists but does not shape race equity praxis and ideology? It is understandable that, having decided to site their argument on the

terrain of academic conduct and individual political good faith, Bourdieu and Wacquant receive a rebuke in the same terms. Yet this narrative ensures that the concept 'US-Americanisation' becomes a marker of a crude anti-Americanism and, hence, a delusion favoured by those too ignorant to know that the 'real situation' is marked by interchange and diversity. What this sequence of ideas also reflects is the limitations of the original questions posed by Bourdieu and Wacquant. To ask how have US-Americans willfully misrepresented race in Brazil leads to an intellectual dead-end, a destination that their disputants have not escaped from. In order to move beyond a squabble over good intentions, we need to accept that the analysis of hegemonic processes cannot be reduced to commentaries on political good will or on how big nations strong-arm weak ones.

The debate sparked by Bourdieu and Wacquant shows that any analysis of the interconnection between anti-racism and US (or Western) dominance, is a sensitive and complex task. It reinforces the need for an openness to the transnational and autonomous nature of contemporary patterns of dominance. It also suggests that the relationship between patterns of dominance and claims to counter-authority needs to be brought under scrutiny.

Hegemony, Counter-Authority and Anti-Racism

The need for US-Americanisation and neo-liberalism to be taken seriously as transnational forces that are shaping ethnic equity initiatives is illustrated by Sansone's (2003) important book on 'race' in Brazil, *Blackness Without Ethnicity*. Sansone has clearly been intrigued and provoked by Bourdieu and Wacquant's critique. He has sought to move on from it constructively, by connecting what he calls the globalisation of 'black symbols' from 'English-speaking regions of the Black Atlantic' with neo-liberal forms of traditional racism. '[T]he globalised streams of symbols', Sansone argues, circulate a set of US-Americanised clichés of race that are employed and deployed by Brazilians as new, liberating claims of identity, yet which also enforce the 'linking [of] young black people to leisure, physicality, sexual prowess, musicality, and naturality, whilst juxtaposing them to work, rationality, and modern technology' (Sansone 2003: 162).

Sansone's examples are indicative of the fact that one of the few sites where debates on US-Americanisation, globalisation and racialisation have so far combined is 'youth culture'. The global adoption and adaptation of African-American rap and allied musical and cultural forms appear to be occurring as part of a wider dissemination of age and consumer-based models of rebellion (Mitchell 1996, 2001; Wood 1997). Academic interest in these processes often evokes the paradox of voices of counter-authority being part and parcel of a project of cultural domination (a paradox captured by the simultaneously authoritarian and rebellious connotations of MTV's slogan: 'one world, one music'). This paradox goes to the heart of our enquiry and may help to explain the evident difficulty scholars (from both the West and the majority world) have had in addressing the relationship between anti-racism and US-Americanisation. For the experience of hegemony is widely associated with ideas and practices which make no claim on the emancipatory imagination. Hegemony has been caricatured as a force bearing the hallmarks of authority, a force which explicitly sustains the status quo. Anti-racism is associated with the opposite social tendency: ipso facto the two ap-

pear to be mutually exclusive. It is striking that Bourdieu and Wacquant's critics return repeatedly to the idea that US race scholarship cannot be imperialist because it is socially critical, that it is part of a heritage of resistance. Yet, if our focus remains on the last forty years, it is apparent that US influence over how ideas of race and ethnicity are construed in other parts of the world is most apparent in precisely this area; that is, within radical, counter-cultural and otherwise critical social moments. It follows that the nature of US authority can only be adequately explained by those prepared to examine its claims on counter-authority.

In his *Prison Notebooks*, written in the early 1930s, Gramsci takes a certain pleasure in the fact that 'Americanism' is a subversive force, that it is undermining the archaisms of European ruling class power. The industrial efficiency and social instrumentalism of

[what] today is called 'Americanism' is to large extent an advance criticism of old strata which will in fact be crushed by any eventual new order and which are already in the grips of a wave of social panic, dissolution and despair (Gramsci 1971: 317).

Gramsci contributed to the theory of hegemony a new sensitivity to the fluidity of class allegiances and, more specifically, to the way processes of domination often require consensual forms of alliance. Hegemony implies the ability to achieve a position of leadership, a position which may necessitate reforms and compromise made with other class groups. One testament to the utility of such analyses may be found in neo-Gramscian analysis of the politics of the post-1945 welfare state (Centre for Contemporary Cultural Studies 1981, 1982). Such studies are indicative of the tendency to ally Gramsci's name to attempts to locate progressive moments produced within and against the dominant hegemonic order. This current has also led to a misinterpretation of Gramsci as basing his revolutionary optimism on the possibility of social movements as such, irrespective of their relationship to class politics (Sassoon 2001). It must be emphasised, then, that for Gramsci political progress proceeds from a withdrawal from capitalist relations by subordinate groups.

The latter half of the last century witnessed leftist activists of various guises working towards anti-hegemonic alliances. Employing another Gramscian term, the vision was to turn 'passive revolution' (the capitalist state's response to crisis) into non-passive revolution. Anti-racism emerged as a hotly contested arena within this debate. Within British neo-Gramscian cultural studies, the 'autonomy' of 'black struggle' was vigorously asserted (Gilroy 1982), and a keenly critical eye developed towards its recuperation by the state (Lentin 2004; Troyna and Williams 1986). These critiques of anti-racism constructed popular racialised activism and state action to ameliorate racial conflict as antithetical sites of political action. Yet in so doing they were unable to give sufficient attention to the close relationship that can exist between 'resistance' and hegemony. This lacuna becomes ever more problematic the further we move towards a full 'consumer society'; a polity in which images of rebellion, escape and liberation are integrated into capitalism's ideological repertoire (Cohen and Taylor 1992; Debord 1977).

One reflection of the close relationship between counter-authority and neoliberalism is found in the suspicion towards ideologies of multiculturalism that is maintained by many on the left. Zizek's claim that multiculturalism is 'the ideal form of ideology of this

global capitalism' (1997: 44) has found numerous echoes (Friedman 1992; Harvey 1993). It is a position that may also be exemplified by Hopenhayn's (1993: 99) explanation of the relationship between postmodernism and neo-liberalism in Latin America: 'Deregulation', he notes, 'is the correlative in the practical sphere of the theoretical celebration of diversity'. Such assertions rely on a claimed sympathy between commodification and a depoliticising cultural fragmentation. It is a testament to how accepted hostility to multiculturalism has become on the left, that in Empire Hardt and Negri (2000: 192) feel able to simply note that 'Imperial racist theory and modern anti-racist theory are really saying very much the same thing'.

Divorced from an acknowledgement or understanding of either the development of equity initiatives as forms of counter-authority or of their diverse geo-politics, the contemporary leftist penchant for anti-anti-racism can appear tendentious. A more constructive approach may be to stress the recuperative power of capitalism. Matustik, for example, highlights the recuperative abilities of contemporary capitalism, more specifically the way 'multicultural and Marxist lessons of recognition and redistribution [have been] relearned by flexibly multicultural corporations' (Matustik 1998: 103). Matustik's remarks make it clear that the relationship between the 'celebration of diversity' and neo-liberal capitalism is a contingent not a necessary one. There is nothing within capitalism that inherently or inevitably favours multiculturalism. Capitalism is an adaptive and constantly challenging social process. Under the right conditions it can shape and enable equity politics and, hence, become aligned with a threat to traditional patterns of discrimination and social immobility. However, it is not enough to simply assert that a process of what Matustik calls 'relearning' (and why relearning?) has gone on: the attempt must be made to begin mapping a geopolitical landscape in which the relationship between counterauthority and hegemony can become explicable.

Selective Listening and Imagined Modernity: Ethnic Equity and the World Bank

Thus far, I have offered a critique of the existing debate on the US-Americanisation of anti-racism. I have also argued that, in order to build constructively on this controversy, it is necessary to engage the transnational and autonomous nature of this process, as well as the relationship between hegemony and claims to counterauthority. It is now time to exemplify these themes. I do not claim more for my examples than that they are suggestive, that they open up lines of enquiry within a complex terrain. They are all drawn from one of the most important transnational institutions operating across the arenas of economy and society, the World Bank.

The World Bank is a large organisation, with some 10,000 employees and offices in 109 countries. Like many of the major players within the 'development community', the World Bank asserts that its work is 'guided' by the Millennium Development Goals, agreed by the United Nations in 2000. These goals focus upon poverty reduction, primary education provision, gender equality, health improvements, environmental sustainability, and the need to 'develop a global partnership for development' (within which is included 'expand market access'). Criticism of the Bank as ideologically driven is today often countered by reference to the human needs based nature of the Millennium

Goals, as well as to the notion that opinion within the World Bank is characterised by ideological diversity and change (de Moura Castro 2002).

Nevertheless, it remains the case that, along with its 'sister' institution, the International Monetary Fund (IMF), the World Bank has shown a consistent commitment to a capitalist vision of modernisation. Indeed, for Mundy (2002: 488), the Bank is 'more responsible than perhaps any other organisation for elaborating what has come to be called the Washington consensus'. In Stiglitz's (2004: 15) words, there is 'a de'marche, an agreement, whereby the [World Bank concedes that the] IMF is in charge of macroeconomic policy'. The ideological divisions within the Bank, signalled by the hiring of a critic of the unmoderated imposition of privatisation programmes in Russia, Joseph Stiglitz, as Chief Economist (1996/99), have allowed those working within it to imagine that the Bank's interest in financial inclusion reflects an increasingly 'mellow' and ideologically heterogeneous institution (de Moura Castro 2002). However, viewed from outside, and assessed alongside and within the context of wider attempts to expand and sustain the modern capitalist world-system, the Bank's new emphasis on financial inclusion appears congruent with its established ideology of capitalist globalisation. Thus, although the 'tensions' within the World Bank and between the World Bank and the IMF over the former's combination of 'pro-poor' policies, social liberalism and neo-liberal economic policy may have become increasingly noticeable to observers, they reflect an evolution of, rather than a crisis within, its attempts to enable 'deeper markets' (Ferranti et al. 2004).

It is within this context that the World Bank's strong and significant support, over the past ten years, for 'racial and ethnic inclusion in development' and 'ethnodevelopment' must be placed (Moore 2001). The long-term future of these themes within the World Bank is not certain: they feature neither within the Millennium Goals nor, so far, in the vision of the World Bank's role outlined by its new (as of 1 June 2005) President, Paul Wolfowitz (Wolfowitz 2005). Nevertheless, they provide an important illustration of how a semi-autonomous transnational institution can deploy discourses of counter-authority which draw together US-Americanisation, neo-liberalisation and anti-racism⁵. The World Bank does this by selectively listening to anti-racist social movements and interpreting their demands through and into three central discourses congruent with US-Americanised visions of neo-liberal modernity. These discourses are:

- that ethnic and racial identities are usefully thought of as forms of social capital;
- that multi-and inter-cultural social inclusion enables 'deeper' participation in the free market;
- that the development of racial self-identification, racial categories and, more broadly, 'race relations' provides an appropriate model for the development of anti-racism.

5 The World Bank's connections with the USA are most clearly seen through the Bank being based in Washington and through the convention that the US government chooses the Bank's President. The US has the most powerful voice in both the IMF and the World Bank, in 2003 wielding 17.1 and 16.4 per cent of voting rights in each institution respectively. This percentage effectively gives the US power of veto. Since the remaining voting power is allocated, in large part, to allies of the US (OECD having 63.6 and 61.6 per cent of the vote in the IMF and World Bank respectively, and the G8 nations 48.2 and 45.7 per cent respectively (New Internationalist 2004), US control is assured.

None of these approaches is designed to disseminate or reproduce US-American models, and none can be said to have successfully implanted anything approaching a replica US-American racial society in any 'developing' nation. Nevertheless, they all exhibit the development and universalisation of a recognisably US-American identified model of how 'good race relations' can work within and through a free market economy.

The World Bank's recent statements on 'racial inclusion' acknowledge that privatisation can be 'inequality augmenting' (Ferranti et al. 2004: 14; also World Bank 2003). However, having concluded that ethnic plurality can be an economic asset (Bates 1999), they go on to assert the utility of capital racialisation, proposing that economically marginalised groups can enter the market place through having 'ethnic' ownership rights granted to resources such as land and water. Thus the Bank's support for racialisation is designed to produce 'deeper markets' which can translate ethnicity into 'social capital':

The World Bank currently label[s] indigenous people as 'social capital', untapped human resources that need to be brought into the decision-making processes associated with development planning. Conceptualisations of indigenous people as social capital places them firmly in the nexus between participatory development approaches (which planners are increasingly using to target poverty alleviation) and liberalisation policies (Laurie et al. 2002: 253).

The World Bank stresses that its policies derive from wide consultation with many parties. However, this 'listening' process is selective. World Bank policy documents give voice to a variety of grass-roots calls for social and economic autonomy. Yet these voices are routinely interpreted as evidence of the need for fuller incorporation within the world market (Ferranti et al. 2004; World Bank 2003). One of the keynote papers at the Annual World Bank Conference on Development in Latin America, held in Bogota in 1996, provides a typical illustration. The keynote was entitled 'Including the Excluded' (Partridge et al. 1996). With its prefacing citation from Maya Angelo ('Lift up your faces, you have a piercing need/For this bright morning dawning for you' (cited in Partridge et al. 1996: 2) and assertion of a concern to support a development 'process ... defined by and controlled by the indigenous peoples themselves', this policy statement boldly asserted its role as a mouthpiece for the interests of the 'excluded'. However a gulf quickly opens up between those 'ethnic' voices reported and the authors' policy recommendations. Quotes from 'indigenous leaders' are sprinkled throughout the text asserting, in very general terms, an attachment to culture, education and dignity. None of these voices calls for greater inclusion in the free market or the ethnicisation of capital. Yet the authors' principal conclusion is that the 'exclusion of these people from the market economy represents a massive waste of human and non-human resources' (Partridge et al. 1996: 30). The report goes on to signal that

The Bank is making a shift from a by and large 'protectionist' orientation to an 'ethnodevelopment' orientation towards indigenous people. While the concern with the danger of cultural extinction of small groups still exists, at the present time our predominant strategy is to assist the great mass of indigenous peoples to overcome poverty by strengthening their participation in the development process (1996: 30).

The fact that the abandonment of social protectionism goes hand-in-hand with the removal of economic protectionism was also spelled out by the former Vice President of Bolivia, Victor Hugo Cardenas (cited by World Bank 2004) during an Inter-Agency Consultation (which brought together the World Bank, Inter-American Development Bank, Inter-American Dialogue and other, private, agencies) in June 2001. 'In multiethnic and multicultural societies like ours', Cardenas noted, 'market economies will be unsustainable if the exclusion of the minorities' vision of development persists (see also Davis 2002; World Bank 2003).

These initiatives are presented as forms of counter-authority, as challenges that come from 'the people themselves' to entrenched orthodoxies and racist societies. The World Bank places itself on the side of a 'bright morning dawning' that will sweep away stagnate hierarchies. At the same time, it is acting to move the focus of equity politics away from structural and global processes and onto small-scale interventions and the need for deeper market entry. In this way neo-liberal antiracism is institutionalised by transnational capital. Anti-racism is absorbed and reconstituted into a new form that is able to be both socially combative and act to sustain existing hegemonic power relations.

As noted earlier in relation to anti-racism in Brazil, the notion that the racialisation of poverty is a necessary concomitant of anti-racism or of popular attitudes towards race, is disputable. It is significant, then, that World Bank officials have explicitly identified 'universalism' as an ideological anachronism in Latin America. Shelton Davis, a sector manager of the World Bank's Social Development Unit in the region, targets the 'problem' in the following terms:

There is a need to change public attitudes and institutional obstacles that have held back more inclusive social policies for Afro-descendent peoples and communities. The idea throughout the region seems to be that social programs and policies need to be universalistic and there is no need to focus on specific groups such as Afrodescendants. Generalized social programs targeted at the rural and urban poor, it is often argued, will resolve the historic and current social deficits of these populations (Davis 2003: 9).

The World Bank's anti-racist initiatives produce a need to identify and monitor the population along racial lines, whilst situating transnational development agencies as a necessary intervention into the majority world's 'failed' traditions of governance. An inevitable corollary is the need to collect statistical data on ethnic groups. Thus, for example, although racial origin questions last featured in the Peruvian national censuses of 1876 and 1940, a new set of pressures and expectations has arisen promoting the inclusion of racial classification in Peruvian social statistics. Two 'Todos Contamos' conferences (Cartagena, Columbia in 2000 and Lima, Peru in 2002) have brought together national statistical agencies, Afro-descendant and indigenous groups and World Bank officials in order to promote racial data collection (see Latin American and Caribbean Social Development Unit 2003). The enumeration of race is designed to raise the visibility of black and indigenous groups, whilst enabling their fuller representation and participation in the ethno-development programmes funded by transnational capital. A culture of racial accountancy is required to accompany the World Bank's attempts to 'capitalise' and 'marketise' ethnic status.

This combination of forces results in the view that resistance to racial classification is a reflection of an 'old-fashioned' universalism. It also produces a desire to find classification methods that increase the size of 'racial groups' (a phrase that has come to connote Afro-descendant and indigenous peoples across much of Latin America). In a revealing recent incident, also from Peru, World Bank representatives approached the National Institute of Statistics (INEI) in 2001 with the request that it not only began counting Afro-Peruvians, but that it used phenotypic criteria to do so. The concern behind this approach was that self-identification would provide a low estimate of the number of Afro-Peruvians (registered as 0.47 per cent in 1940), thus hampering attempts to make this group an effective force for ethno-development. In interview with me (1 January 2004), one official of the INEI connected this request to a wider US-Americanisation of race in Peru, a process that includes both direct and indirect forms of influence. In the former category this interviewee placed African-American lobbying in the US Congress for greater recognition of 'Afro-Latins',⁶ as well as the power of the US to export its ideological agendas through transnational organisations over which it has partial control. The World Bank's attempt to persuade Peruvian INEI officials to mark external 'racial' features (such as curliness of hair and thickness of lips) on a 0-5 scale was effectively resisted. In part this was done through a series of critical methodological analyses that drew on the authority of US anthropology and race studies to demonstrate that such procedures were unreliable and unscientific (Llorens, nd). However, in the context of the continent-wide move towards racial classification, this incident reveals less about the power of national agencies than it does about the vulnerability of such agencies to transnational agendas. Powerful institutions, such as the World Bank, are able to represent themselves both as agents of counter-authority, acting on behalf of the victims of a racist status quo, and as the arbiters of national authority, tasked with fostering those forms of governance capable of sustaining capitalist democracy.

The move towards a politics of racial identity and away from civic universalism is not a product of direct US manipulation but of the adoption, by transnational institutions and NGOs, of a vision of the relationship between social emancipation and economic progress that is both based on and implicitly refers back to the USA as the paradigmatic modern or 'developed' state. The US-Americanisation of antiracism proceeds, at least in part, through the mobilisation of a discourse of counterauthority. By-passing the national and civic levels of identity and political change, it situates itself as reaching out to previously marginalised groups and, hence, as the authentic voice of emancipation. This is not the only way neo-liberalism, anti-racism and US-Americanisation come together, but it does represent a vital axis of social change.

6 The 'Afro-Latino Resolution' (House Resolution 47), introduced by Congressional representatives Charles Rangel and John Conyers in February 2003, asserts that 'US funding to Latin American countries should come with a provision recognising the direct economic and social conditions of Afro-Latins' (Carrillo 2004). The assumptions that 'Afro-Latin' identity should become more racially conscious and US-Americanised and that the USA provides a more advanced, fully-evolved, model of 'race relations' than is apparent in Latin America, are made clear by Rangel and Mischa Thompson who drafted the resolution: 'Identity movements take a long time ...race politics take a long time', notes Thompson (cited by Carrillo 2004); 'Countries like Brazil are just getting affirmative action', says Rangel, adding 'Globalisation and free trade are inevitably bringing our communities closer together' (cited by Carrillo 2004).

Conclusions

Paul Kennedy's (1987) prophesy of the decay of US power was too hasty. Indeed, the question that echoes across international relations debate today is, in Michael Cox's (2001) terms, 'Whatever happened to American decline?'. A less quizzical tone prevails elsewhere: *Why the West Has Won* (Hanson 2001), *The End of History* (Fukuyama 1992) and *The Ideas that Conquered the World* (Mandelbaum 2002) are titles that capture a triumphalist zeitgeist; a mood that looks forward as well as back; for in Valladao's (1996) terms *The Twenty-First Century Will be American*. Behind this confidence is the belief that US-Americanisation and neo-liberal globalisation do not rely on the politics of imposition. They have 'won', it is suggested, because people everywhere see them as forces of enrichment and counter-authority: they offer freedom, wealth and a better way of life.

Of course, the exercise of such enormous power inevitably leads to endless worries about how it will be maintained. Just as the height of white supremacism in Britain (1890-1930) was also the period of its gravest 'crisis' (Bonnett 2003), so the US's dominance today is accompanied by musings on its collapse (Soros 2004; Todd 2004). Such speculations may be of interest but, at least within the area of ethnic and racial studies, the more pressing task is to admit to the fact of US dominance. If we accept, along with Ikenberry (1999: 123), that many years after it 'emerged hegemonic, the United States is still the dominant world power at the center of [an] ...expanding democratic capitalist order', then we need to think about how this dominant aspect of the world we live in has shaped the way ethnicity and racism are identified and challenged.

US-Americanisation is neither a uniform nor an inevitable process. In this article I have discussed some of the more subtle forms through which it has taken place, forms which imply neither US 'bad faith' nor that US-Americanisation is not, at some level and by some people, wanted or needed. These forms reflect the development of hegemony as a process whereby the ruling class (and the 'ruling nation') does not itself build up consensus but, rather, is employed and deployed by semi-autonomous transnational institutions as a model of the modern state. This also implies that mismatches may open up between US-Americanisers and the USA. The example of neo-liberalism is one such possible mismatch. Thus although some commentators have pointed to a shift within the Bush presidency from neo-liberalism to neoconservatism, this shift is not (yet) apparent within the World Bank.

Writing in 2005, I cannot avoid the reality that US-Americanisation also has more militant dimensions than the forging of consensus and hegemony. The invasions of Afghanistan and Iraq have illustrated the reach and boldness of US direct foreign control. As with earlier forms of imperial development, the 'civilising mission' and, hence, legitimacy of US intervention has, in part, relied on appeals to the idea that occupation of 'failed states' will enable ethnic harmony and equality. This logic has entailed an ethnicisation of the social forces to be either defeated or assimilated into capitalist democracy. Thus, for example, although Shia and Sunni Muslims in Iraq, as well as other groups such as the 'Marsh Arabs', were subject to processes of ethnicisation well before 2003, the US administration inaugurated a new phase in this process. Ethnicity has been employed to 'explain' the existence of conflict between Iraqis and the occupying coalition forces (for example, the notion of a 'Sunni triangle' was used extensively to locate resistance), and provide a means for the social and physical management of Iraqi society. Although

Interjú alanya: Laboda Lilla

A rasszizmus ellen tettekkel kell fellépni. Tettek nélkül nem létezik antirasszizmus. Fórumokat, csendes felvonulásokat, élményszínházi eseményeket kellene szervezni. Hogy antirasszistának érzem-e magam? Igen is meg nem is. Nem teszek annyi dolgot, hogy azt mondhassam magamról, hogy antirasszista vagyok..

Lilla Laboda

We need actions to brave racism. There is no antiracism without actions: forums, silent demonstrations and theater events must be organized. If I consider myself an antiracist? Yes and no. I don't do so much things to consider myself antiracist.

this model provoked some resentment and bewilderment amongst Iraqis who had not previously interpreted their religious heritage or regional location as implying 'ethnic identities', it soon became central to the post-invasion governance of the country.

The orchestration of US power in Iraq and Afghanistan remains too overt to be called hegemonic. In Gill's (1995) terms, such disciplinary and coercive force over fragmented opposition is better understood as 'supremacy'. Following Gill further, we may be tempted to posit supremacy as the ideal political form of neo-liberal economics since neo-liberalism shows powerful tendencies towards the subversion of democratic accountability (the market itself coming to be a substitute democracy) and the erosion of political pluralism. However, this would be to lose sight of the multiplicity of authority. The attempt to see one, single, ideal form of power needs to be resisted. As we have seen, the production of consent and the exercise of coercion can take place side-by-side. Whether we shall see more of the latter or the former in the future is not, in my opinion, predictable. What we can do, however, is investigate these different forms of power as they exist today. And when we do, the coercive content of 'consent' becomes apparent. The kind of US-Americanisation of antiracism we have explored in this article is being enacted, in large part, through 'acts of choice'; yet they are 'choices' structured and given meaning by forms of authority over which ordinary people have little power.

It has become increasingly clear that processes of global domination demand an attention to the way notions of resistance and social change are constructed, legitimised and disseminated. The history of anti-racism is commonly narrated as a story of valiant struggle, of the powerless against the powerful. Such accounts are no longer adequate. In the context of the development and diffusion of global capitalism and its changing symbolic repertoires, anti-racists have to become more politically reflexive. Without such critical attention, anti-racism's claims on the emancipatory imagination will become implausible.

References

- Anderson, B. (2000) 'Renewals', *New Left Review*, 1:5-24.
- Bates, R. (1999) *Ethnicity, Capital Formation, and Conflict*. Washington: The World Bank, Social Capital Initiative Working Paper no. 12.
- Berger, P. and Huntington, S. (eds) (2003) *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World*. New York: Oxford University Press.
- Bonnett, A. (1993) *Radicalism, Anti-Racism and Representation*. London: Routledge.
- Bonnett, A. (2000) *Anti-Racism*. London: Routledge.
- Bonnett, A. (2003) 'From white to Western: "racial decline" and the idea of the West in Britain, 1890-1930', *Journal of Historical Sociology*, 16(3): 320-48.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (1998) 'Sur les ruses de la raison impérialiste', *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 121-2: 109-18.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (1999) 'On the cunning of imperialist reason', *Theory, Culture and Society*, 16(1): 41-58.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (2002) 'Sobre as artimanhas da raza-~o imperialista', *Estudos AfroAsiáticos*, 24(1): 15-33.
- Bowser, B. (ed.) (1995) *Racism and Anti-Racism in World Perspective*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Camara, E. (1998) 'Review of *Racism in a Racial Democracy: The Maintenance of White Supremacy in Brazil*', *American Journal of Sociology*, 104(3): 911-13.
- Carrillo, K. (2004) *Black/Latin Caucus Pushing For Afro-Latino Resolution*. Online at www.mundoafrolatino.com/english/020504.htm.
- Centre for Contemporary Cultural Studies (1981) *Unpopular Education*. London: Hutchinson.
- Centre for Contemporary Cultural Studies (1982) *The Empire Strikes Back: Race and Racism in 70s Britain*. London: Hutchinson.
- Chaudhuri, N. and Strobel, M. (eds) (1992) *Western Women and Imperialism: Complicity and Resistance*. Bloomington: Indiana University Press.
- Cohen, P. (1996) 'A message from the other shore', *Patterns of Prejudice*, 30(1): 15-21.
- Cohen, S. and Taylor, L. (1992) *Escape Attempts: The Theory and Practice of Resistance to Everyday Life* (2nd edition). London: Routledge.
- Cox, M. (2001) 'Whatever happened to American decline? International relations and the New United States hegemony', *New Political Economy*, 6(3): 311-40.
- Davis, S. (2002) 'Indigenous peoples, poverty and participatory development: the experience of the World Bank in Latin America', in Sieder, R. (ed.) *Multiculturalism in Latin America: Indigenous Rights, Diversity and Democracy*. Basingstoke: Palgrave, 227-51.
- Davis, S. (2003) 'Racial and ethnic inclusion in the development agenda', in World Bank (ed.) *Durban Plus One: Opportunities and Challenges for Racial Ethnic Inclusion in Development*. Washington: The World Bank, 7-12.
- de Moura Castro, C. (2002) 'The World Bank policies: damned if you do, damned if you don't', *Comparative Education*, 38(4): 387-99.
- Debord, G. (1977) *The Society of the Spectacle*. Detroit: Black and Red.
- Dezalay, Y. and Garth, B. (1998a) 'Le "Washington consensus": contribution a une sociologie de l'he'ge'monie du ne'olibé'ralisme', *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 121-2:3-21.

- Dezalay, Y. and Garth, B. (1998b) 'Droits de l'homme et philanthropie he'ge' monique', *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 121-2:23-41.
- Dos Santos, M. (2003) 'The Brazilian remake of the Orpheus legend: film theory and the aesthetic dimension', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 49-70.
- Ferranti, D., Perry, G., Ferreira, F. and Walton, M. (2004) *Inequality in Latin America: Breaking with History?*. Washington: The World Bank.
- French, J. (2000) 'The missteps of anti-imperialist reason: Bourdieu, Wacquant and Hanchard's Orpheus and Power', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 107-28.
- French, J. (2003) 'Translation, diasporic dialogue, and the errors of Pierre Bourdieu and Loic Wacquant', *Nepantla: Views from the South*, 4(2): 375-89.
- Friedman, J. (1992) 'Narcissism, roots and postmodernity: the constitution of selfhood in the global crisis', in Friedman, J. and Lash, S. (eds) *Modernity and Identity*. Oxford: Blackwell, 331-66.
- Friedman, J. (2000) 'Americans again, or the new age of imperial reason? Global elite formation, its identity and ideological discourses', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 139-46.
- Friedman, T. (2000) *The Lexus and the Olive Tress*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Fry, P. (1996) 'O que a Cinderela Negra tem a dizer sobre a "politica racial" no Brasil', *Revista USP*, 28: 122-35.
- Fukuyama, F. (1992) *The End Of History And The Last Man*. London: Hamish Hamilton.
- Gill, S. (1995) 'Globalisation, market civilization and disciplinary neoliberalism', *Millennium: Journal of International Studies*, 23(3): 399-423.
- Gilroy, P. (1982) 'Steppin' out of Babylon: race, class and autonomy', in Centre for Contemporary Cultural Studies (ed.) *The Empire Strikes Back: Race and Racism in 70s Britain*. London: Hutchinson, 276-314.
- Golub, P. (2005) 'United States: the slide to disorder', *Le Monde Diplomatique*, July:1-2.
- Gramsci, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence and Wishart.
- Hanchard, M. (1994) *Orpheus and Power: The Movimento Negro of Rio de Janeiro and Sa~o Paulo, Brazil, 1945-1988*. Princeton: Princeton University Press.
- Hanchard, M. (2003) 'Acts of misrecognition: transnational black politics, anti-imperialism and the ethnocentrism of Pierre Bourdieu and Loic Wacquant', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 5-30.
- Hanson, V. (2001) *Why the West Has Won: Carnage and Culture from Salamis to Vietnam*. London: Faber and Faber.
- Hardt, M. and Negri, A. (2000) *Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Harris, J. (2005) 'Emerging Third World powers: China, India and Brazil', *Race and Class*, 46(3): 7 - 27.
- Harvey, D. (1993) 'Class relations, social justice and the politics of difference', in Keith, M. and Pile, S. (eds) *Place and the Politics of Identity*. London: Routledge, 41-66.
- Hopenhayn, M. (1993) 'Postmodernism and neoliberalism in Latin America', *Boundary 2*, 20(3): 93-109.
- Hudson, M. (2003) *Super Imperialism: The Origin and Fundamentals of U.S. World Dominance*. London: Pluto.
- Ikenberry, G. (1999) 'Liberal hegemony and the future of the American postwar order', in Paul, T. and Hall, J. (eds) *International Order and the Future of World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 123-45.

- Kennedy, P. (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York: Random House.
- Latin American and Caribbean Social Development Unit (2003) 'A report from the Latin American and Caribbean Social Development Unit', *La Ventana Newsletter*, 3. Online at www.worldbank.org/afrolatin
- Laurie, N. and Bonnett, A. (2002) 'Adjusting to equity: the contradictions of neo-liberalism and the search for racial equality in Peru', *Antipode*, 34(1): 28-53.
- Laurie, N., Andolina, R. and Radcliffe, S. (2002) 'The excluded "indigenous"? The implications of multi-ethnic policies for water reform in Bolivia', in Sieder, R. (ed.) *Multiculturalism in Latin America: Indigenous Rights, Diversity and Democracy*. Basingstoke: Palgrave, 252-76.
- Lemert, C. (2000) 'The clothes have no emperor: Bourdieu on American imperialism', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 97-106.
- Lentin, A. (2004) *Racism and Anti-Racism in Europe*. London: Pluto.
- Lloréns, J. (n.d.) *Análisis conceptual-metodológica para el ítem de etnicidad para el próximo Censo Nacional*. Lima: unpublished report submitted to Instituto Nacional de Estadística e Informática.
- Mandelbaum, M. (2002) *The Ideas that Conquered the World: Peace, Democracy, and Free Markets in the Twenty-First Century*. New York: Public Affairs.
- Matustik, M. (1998) 'Ludic, corporate, and imperial multiculturalism: impostors of democracy and cartographers of the New World Order', in Willett, C. (ed.) *Theorizing Multiculturalism: A Guide to the Current Debate*. Oxford: Blackwell, 100-117.
- Mitchell, T. (1996) *Popular Music and Local Identity: Rock, Pop and Rap in Europe and Oceania*. London: Continuum.
- Mitchell, T. (ed.) (2001) *Global Noise: Rap and Hip Hop Outside the USA*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Modood, T. (1996a) 'The limits of America: re-thinking equality in the changing context of British race relations', in Ward, B. and Badger, T. (eds) *The Making of Martin Luther King and the Civil Rights Movement*. London: Macmillan, 181-93.
- Modood, T. (1996b) 'The changing context of "race" in Britain: a symposium', *Patterns of Prejudice*, 30(1): 3-13.
- Moore, M. (2001) 'Empowerment at last?', *Journal of International Development*, 13(3): 321-9.
- Mundy, K. (2002) 'Retrospect and prospect: education in a reforming World Bank', *International Journal of Educational Development*, 22: 483-508.
- New Internationalist (2004) *IMF/World Bank: The Facts*. Online at <http://www.newint.org/issue365/facts.htm>
- Partridge, W., Uquillas, J. and Johns, K. (1996) *Including the Excluded: Ethnodevelopment in Latin America*. Washington DC: World Bank.
- Pieterse, J. (2000) 'Globalisation North and South: representations of uneven development and the interaction of modernities', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 129-37.
- Pinho, O. and Figueirido, A. (2002) 'Ideias for a do lugar e o lugar do negro nas ciências sociais Brasileiras', *Estudos Afro-Asia'ticos*, 24(1): 189-210.
- Radcliffe, S., Laurie, N. and Andolina, R. (2002) *Indigenous People and Political Transnationalism: Globalisation From Below Meets Globalisation From Above*. Oxford:

- University of Oxford, Transnational Communities Programme, Working Paper WPTC-02-05, online at http://www.transcomm.ox.ac.uk/working_papers.htm
- Ritzer, G. (2004) *The Globalization of Nothing*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Ritzer, G. and Stillman, T. (2003) 'Assessing McDonaldization, Americanisation and globalization', in Beck, U., Sznaider, N. and Winter, R. (eds) *Global America? The Cultural Consequences of Globalization*. Liverpool: Liverpool University Press, 30-48.
- Robbins, D. (2003) 'Postscript: "On the cunning of imperialist reason" – some contextual notes', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 71-8.
- Robertson, R. (1995) 'Glocalization: time space and homogeneity heterogeneity', in Featherstone, M., Lash, S. and Robertson, R. (eds) *Global Modernities*. London: Sage, 25-44.
- Sansone, L. (2002) 'Um campo saturado de tensoes: o estudo das relacoes raciais e das culturas negras no Brasil', *Estudo Afro-Asia'ticos*, 24(1): 5-14.
- Sansone, L. (2003) *Blackness Without Ethnicity: Constructing Race in Brazil*. Houndmills: Palgrave.
- Sansone, L. (2004) 'Anti-racism in Brazil', *NACLA Report on the Americas*, 38(2): online at http://www.nacla.org/art_display_printable.php?art=/2477
- Santos, J. (2002) 'De armadilhas, conviccões e dissensos: as relacoes raciais como efeito Orloff', *Estudo Afro-Asia'ticos*, 24(1): 167-87.
- Sassoon, A. (2001) 'Globalisation, hegemony and passive revolution', *New Political Economy*, 6(1): 5-17.
- Slater, D. and Taylor, P. (eds) (1999) *The American Century: Consensus and Coercion in the Projection of American Power*. Oxford: Blackwell.
- Smith, M. and Guarnizo, L. (eds) (1998) *Transnationalism From Below*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Soros, G. (2004) *The Bubble of American Supremacy: Correcting the Misuse of American Power*. London: Weidenfeld.
- Stiglitz, J. (2004) 'The hospital that makes you sicker', *New Internationalist*, 365:14-15.
- Taguieff, P.-A. (1995) *Les Fins de l'Antiracisme*. Paris: Editions Michalon.
- Telles, E. (2003) 'US foundations and racial reasoning in Brazil', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 31-47.
- Todd, E. (2004) *After the Empire: The Breakdown of the American Order*. London: Constable.
- Troyna, B. and Williams, J. (1986) *Racism, Education and the State*. Beckenham: Croom Helm.
- Twine, F. (1998) *Racism in a Racial Democracy: The Maintenance of White Supremacy in Brazil*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Valladao, A. (1996) *The Twenty-First Century Will be American*. London: Verso.
- Venn, C. (2000) 'Intellectuals, power and multiculturalism', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 91-5.
- Venn, C. (2003) 'Introductory note', *Theory, Culture and Society*, 20(4): 1-4.
- Wade, P. (2004) 'Images of Latin American mestizaje and the politics of comparison', *Bulletin of Latin American Research*, 23(3): 355-66.
- Ware, V. (1994) *Beyond the Pale: White Women, Racism and History*. London: Verso.
- Warren, J. (2001) *Racial Revolutions: Antiracism and Indian Resurgence in Brazil*. Durham, NC: Duke University Press.

- Werbner, P. (2000) 'Who sets the terms of the debate? Heterotopic intellectuals and the clash of discourses', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 147-56.
- Wieviorka, M. (1997) 'Is it so difficult to be anti-racist?', in Werbner, P. and Modood, T. (eds) *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*. London: Zed Press, 139-53.
- Wieviorka, M. (2000) 'Contextualizing French multiculturalism and racism', *Theory, Culture and Society*, 17(1): 157-62.
- Wolfowitz, P. (2005) *Wolfowitz Points to Urgent Development Agenda*. Online at <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,print:Y/isCURL:Y/conte>
- Wood, J. (1997) 'The yellow negro', *Transition*, 73:40-66.
- World Bank (2003) *Durban Plus One: Opportunities and Challenges for Racial Ethnic Inclusion in Development*. Washington: World Bank.
- World Bank (2004) *Poverty and Race: Inter-Agency Consultations on Afro-Latin Americans*. Online at <http://www.wbi.n0018.worldbank.org/external/lac/lac.nsf/92fc607f00e4de4a852568cf00633>
- Xia, G. (2003) 'Review essay: globalisation at odds with Americanisation', *Current Sociology*, 51(6): 709-18.
- Zizek, S. (1997) 'Multiculturalism, or the cultural logic of multinational capitalism', *New Left Review*, 225:28-51.